

СУ “СВЕТИ КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”, град София

Факултет по науки за образованието и изкуствата

Катедра „Социална педагогика и социално дело”

Георги Милков Димитров

АВТОРЕФЕРАТ

дисертация на тема:

ПАРТНЬОРСТВО МЕЖДУ ИНСТИТУЦИИТЕ ПРИ СОЦИАЛНА ЗАЩИТА ОТ ДОМАШНО НАСИЛИЕ

**за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално
направление**

Педагогически науки, 1.2. Педагогика (Социална педагогика).

Научен ръководител:

Проф. д-р Нели Бояджиева

София, 2019 г.

УВОД

Партньорството между институциите по защита от домашното насилие е особено важно за постигане на висок ефект в процеса на превенция. Ако се осъществи модел за пълноценно сътрудничество и партньорство между институциите при организиране на защита от домашно насилие на регионално ниво, ще се постигне по-висок ефект от прилагане на Закона за защита от домашното насилие/ЗЗДН за превантивната му функция и удовлетвореност у пострадалите.

Години наред в България се планира създаване на общ национален механизъм за действие при случаи на домашно насилие. Все още няма системни резултати и оценка на прилагане на Закона за защита от домашното насилие (2005г.) тринадесет години след неговото приемане, като не се изпълняват успешно неговите основни функции: превантивна и наказваща. Изследванията показват, че на национално ниво не изграден все още механизъм за сътрудничество като основа за осигуряване на устойчивост на резултатите в процеса на превенция на домашното насилие. „Общото заключение е, че понастоящем доброто сътрудничество по-скоро е резултат от лични умения и добри междуличностни отношения, отколкото установени правила, разпределение на задължения и механизми за комуникация.“

Отсъствието на национален регламент за действие при превенция на домашно насилие адресира препоръка „Координационният механизъм за помощ и подкрепа на пострадали от домашно насилие следва да бъде финализиран час по-скоро с широкото участие на всички ангажирани институции и организации, включително органите на съдебната власт, оставащи засега в известен смисъл встрани от процедурите по Механизма.“ От това произтича необходимост от конкретно теренно проучване на възможностите за създаване на механизми за сътрудничество и партньорство по превенция на домашното насилие и прилагане на ЗЗДН.

Налице е необходимост от научно изследване за създаване и апробиране на модел за партньорство, който може да помогне за подобряване на конкретната работа на всяка институция по прилагане на ЗЗДН и междуинституционалното взаимодействие. Наблюденията на социалната практика показват, че все още не се прилагат системно в България и не са достатъчно развити и методически осигурени специализирани програми за работа с извършителите на домашно насилие. Социалните служби все още не работят системно за разпознаване в пълна степен на феномена „домашното насилие“, като социален проблем, с изключение на децата-жертви. Наблюденията на работата по прилагане на ЗЗДН показват, че наложените от съда глоби на извършителите, не се събират в голямата си част от данъчните органи. На национално ниво прокуратурата не съдейства достатъчно активно да се изпълняват съдебните решения, когато осъден извършител не участва в (задължителна) специализирана програма. Полицията невинаги реагира адекватно, когато трябва да следи за изпълнение на съдебно решение или е нарушена съдебна заповед за защита по ЗЗДН.

Процесът на превенция и справяне с домашното насилие изисква участие на всички компетентни органи за постигане на устойчиви резултати. Професионалистите имат ключова роля в този процес, като основни изпълнители на политиката за справяне с новия социален феномен. Укрепване на капацитета и грижата за квалификацията на служителите, са важна част от процесите на разработване и прилагане на местни стратегии за партньорство при случаи на агресивно поведение и насилие в семейството. В тази посока е важно тяхната ангажираност да не е кампанийна, а да бъде изградена работеща мрежа от адекватни структури, които да са професионално обвързани със задължение да подпомагат пострадалите от домашно насилие и да оказват специализирана помощ на извършителите.

Преки участници в процеса на прилагане на ЗЗДН са полицейски органи (МВР), съдебна власт (ВСС, съд и прокуратура), социални служби (МТСП/АСП, ДАЗД), медицински специалисти (лекари, медицински центрове, болници, здравни работници, друг медицински персонал), образователни дейци (учители, възпитатели, психолози, педагогически съветници, директори), адвокатура.

Независимо от създадените традиции на взаимодействие и упоритост в търсене на устойчивост, може да се обобщи, че не всички заинтересовани страни са включени в процеса на превенция и подкрепа на жертвите и извършители на домашно насилие. Неизползван до момента ресурс са местните власти, които управляват най-високия процент държавно-делегирани социални услуги, юридическите среди и духовните водачи.

Проект на изследване е Местният механизъм за приложение на ЗЗДН в област Разград, като иновативна форма на социално партньорство на регионално равнище в България, която не е нормативно закрепена, но има всички характеристики на междуинституционален механизъм за сътрудничество. Местният механизъм е регионално споразумение, сключено между компетентни органи за решаване на специфичен социален проблем (домашно насилие) на определена територия (област Разград).

Основна цел на изследването е да се конструира реален модел на Местен механизъм за партньорство при прилагане на ЗЗДН, който включва структура, процедури, и заинтересовани страни в активна роля за постигане на реални резултати в превенцията на домашното насилие. С това се очаква да се обогатят изследванията в полето на социално-педагогическата работа и формите за организация и управление на социалните дейности у нас, чрез изследване в действие на процесите на социално партньорство.

Задача на изследването е апробиране на модел на социално партньорство в България при структуриране, конструиране и дългосрочно проследяване на етапите на развитие на Местен механизъм за приложение на ЗЗДН в област Разград. Съвременната концепция за социално партньорство се основава върху идеята за сътрудничество, посредничество, преговори,

експертиза, консултации, координация на подкрепящото взаимодействие.

Постановка на изследването

Основна цел на изследването е създаване, проследяване и оценка на процеса на функциониране на механизъм за партньорство между професионалисти от заинтересованите институции по превенция на домашното насилие, съобразно прилагане на закона за защита от домашно насилие в България.

Задачите на изследването са:

- Да се опише актуалното състояние на феномена домашно насилие и да се коментират проявите му в България сред най-засегнатите групи от обществото;
- Да се проучат актуални нормативни документи, теоретични изследвания и резултати от добри практики за защита от домашно насилие;
- Да се изследва и оцени прилагането на ЗЗДН от ангажираните институции, които работят по темата за домашното насилие;
- Да се изгради и проследи процеса на функциониране на механизъм за партньорство между професионалисти от различни институции, които работят за защита от домашно насилие;
- Да се анализират трудностите и предизвикателствата, които професионалистите от институциите срещат при прилагане на ЗЗДН.

Обект на изследване е прилагане на ЗЗДН в България, чрез Местен механизъм за партньорство по ЗЗДН в област Разград. Предмет на изследване е проследяване и оценяване на процеса на функциониране на механизма за партньорство между професионалистите от институциите, включени в него.

Хипотеза на изследването: Ако се разработи и реализира механизъм за партньорство между институциите за прилагане на ЗЗДН, ще се помогне за усъвършенстване на конкретните дейности и ще се повиши ефективността в работата на полиция, съд, прокуратура, социални служби, помагачи организации за реализиране превантивната функция на закона, социална защита на пострадалите и корекционно-възпитателна работа с извършителите.

Теза на изследването: Да се покаже, че различните гледни точки, възможностите за партньорство, трудности, постижения и дефицити в прилагане на ЗЗДН, са ценен принос за задълбочаване на сътрудничеството в рамките на Местния механизъм за прилагане на ЗЗДН в област Разград.

Очаквани резултати за социално-педагогическата теория и практика: чрез проучване на ЗЗДН да се отразят най-важните проблеми и постижения, както и да се набележат трудностите

в реализиране на правната рамка; идентифициране на неизползвани възможности и ресурси за превенция; проучване на съществуващи услуги, постигнати успехи и извеждане на добри практики; преглед и оценка на степента на прилагане на ЗЗДН от различните органи, които работят по темата за домашното насилие; създаване, апробиране и проследяване на процеса на функциониране на механизъм за партньорство между професионалисти от различни институции, които работят за защита от домашно насилие.

Методика и организация на изследване: За целта на изследването се използват основно методите: изследване в хода на действието (action research) чрез създаване и анализиране на функционирането на проектни инициативи, като метод на социална работа; емпирични методи за проучване и регистрация на резултатите чрез допитване до мнението на потребители, участници, партньори и експерти с въпросници от различен тип експертни, анкетни карти, фокус групи.

Показатели за проследяване на резултатите: повишаване капацитета на отделните институции и координиране на работата по прилагане на ЗЗДН; създаване на координиращ орган по прилагане на ЗЗДН; включване на нови институции в процеса на партньорство при прилагане на ЗЗДН; увеличаване на регистрираните случаи и предоставените услуги по ЗЗДН, предвидени като мярка за специализирана работа с жертви и извършители на домашно насилие; увеличаване на регистрираните сигнали за семейно насилие; динамика в заведени съдебни дела по ЗЗДН.

Изборът на целевите групи е ориентиран към подобряването на партньорските взаимоотношения, сътрудничеството и обмяна на опит за пренос на добри практики по темата на домашното насилие. Изследвани са подходи и методи в дейността на институциите по прилагане на ЗЗДН, като е обърнато специално внимание на сътрудничеството и взаимодействието на професионалистите от ангажираните институции. Извадката е формирана, като участниците са подбрани балансирано чрез включване на представители от всички подписали Местния механизъм за приложение на ЗЗДН институции. Допълнително са включени други заинтересовани страни и професии. Спазвано е изискване за (приблизително) балансирано участие на половете, различни възрасти и географско разпределение от седемте общини на област Разград.

ГЛАВА ПЪРВА

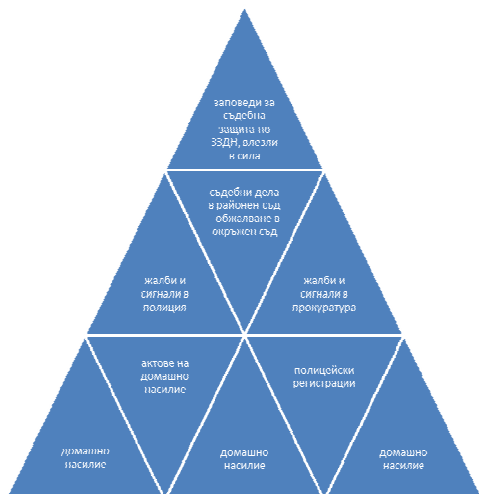
СЪЩНОСТ И ОСОБЕНОСТИ НА ФЕНОМЕНА „ДОМАШНО НАСИЛИЕ”

1.1. Дефиниране на феномена „домашно насилие“

Домашното насилие включва всеки акт на физическо, сексуално, психическо, емоционално или икономическо насилие, както и опитът за такова насилие, принудителното ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права, извършени спрямо лица, които се намират в родствена връзка, които са или са били в семейна връзка или във фактическо съпружеско съжителство (чл. 2, ал. 1, ЗЗДН). За психическо и емоционално насилие върху дете се смята и всяко домашно насилие, извършено в негово присъствие (чл. 2, ал. 2, ЗЗДН).

„В България насилието над жени се дели на четири основни форми: трафик на жени, сексуално насилие, сексуален тормоз и домашно насилие.“ В българската правна доктрина е

прието разбирането, че домашно насилие са всички актове на физическо, сексуално, психологическо или икономическо насилие, които са извършени в семейството или в домакинството, между бивши или настоящи съпрузи или партньори, между роднини и близки, независимо дали извършителят живее или е живял заедно с жертвата.

Представена е реална картина на прилагане на ЗЗДН в област Разград (Графика 1): 1) В основата лежи социалния феномен домашно

насилие; 2) на следващо ниво за актовете на домашно насилие и полицейските регистрации за случаи на домашно насилие; 3) на трето ниво са жалби и сигнали на пострадали от домашно насилие в полицейските служби и прокуратурата; 4) съдебните дела по ЗЗДН са на четвърто ниво; 5) на върха на пирамидата са заповедите за защита по ЗЗДН.

1.2. Домашното насилие в научните изследвания и социалната практика в България

1.2.1. Европейски измерения на проблема с домашното насилие

Насилието, основано на пола, е широко разпространено в страните от Европейския съюз, установява изследване на Агенцията за основните права на Европейския съюз (март

2014г.). Основните изводи са, че една трета от жените (33%) са преживели физическо и/или сексуално насилие след 15-годишна възраст, повече от една пета (22%) са преживели физическо и/или сексуално насилие от партньора си; Всяка 20-а жена (5%) е била изнасилена. Повече от половината (55%) от жените са били обект на сексуален тормоз. Всяка трета жена е била подложена на психологически тормоз от страна на партньора си. Всяка трета жена в детството си е била жертва на физическо или сексуално насилие от страна на възрастен. За България изследването посочва, че 28% от жените са преживели физическо и/или сексуално насилие, същевременно жените у нас все още по-трудно говорят за насилието.

1.2.2. Оценка на нагласите на българите към домашното насилие

Важна отправна точка при анализиране на домашното насилие в България е изследване “Домашното насилие в България”, което установява, че домашното насилие у нас е доста силно разпространено. Експерти твърдят, че след началото на прехода домашното насилие в Източна Европа се е увеличило и обясняват това с появата на сериозни икономически проблеми (Филипс, Томас, 1997:32). Експертните мнения съвпадат и с оценките на гражданите.

Според изследване, направено във връзка с проекта за закон, домашното насилие се смята за личен проблем за половината (49.2%) от отговорилите, докато според останалата половина (50.8%) това е обществен проблем. Близко половината запитани (44%) от хората познават деца, които са станали свидетели на домашни скандали; също толкова (40%) познават жени, жертви на насилие от съпрузи или партньори; повече от една трета (38%) познават възрастни хора, пострадали от издевателства над децата си; една четвърт (27%) познават деца – жертви на насилие от страна на родителите си.

Национално изследване на домашното насилие и насилието, основано на полов признак е проведено през 2016г. Четири от пет социални работника твърдят, че децата стават жертви на домашно насилие често или много често, а почти две трети твърдят същото по отношение на насилие, основано на пола. Респондентите напомнят, че практически във всички случаи на жена жертва на домашно насилие, ефектът от извършеното насилие се пренася и върху децата ѝ като или ги засяга директно, или ги прави свидетели. Представители на ромските общности твърдят, че най-уязвимите групи по отношение на домашното насилие са децата.

1.2.3. Статистиката за случаи на домашно насилие – ключов фактор за анализ на тенденциите за развитие на процесите

Официална статистика за броя на жертвите на домашно насилие в България няма, но по данни на неправителствени организации, всяка трета жена е пострадала от семеен тормоз. Ролята на статистиката за случаи на домашно насилие е ключова за анализ на тенденциите за развитие на процесите и за адекватно планиране на ефективни мерки. Все още в България няма унифицирана статистика за проявите на домашно насилие. Необходимо е да се изработи

национална методика за събиране и обработка на стандартизирана информация за случаи на домашно насилие, която да бъде използвана в работата на специализираните органи.

1.2.4. Анализ на средствата за подкрепа и защита на жертвите на домашно насилие в България и шест балкански държави

Интересен анализ е направен на ситуацията една година след приемане на специалния закон (2006г.) от Институт Отворено общество. Основните препоръки към правителството са организирани в четири групи с 12 конкретни предложения: В сферата на законотворчеството и прилагането; За държавния бюджет; В сферата на обучението и повишаването на чувствителността към проблема; В сферата на проучванията и статистиката.

Липса на подходяща инфраструктура за жертви на домашно насилие и неразвита система за подкрепа въобще на жертви на насилие в България в края на 20 век, са основните констатации на експерти. Няма специални закони за защита на жертви на престъпления и на домашно насилие, отбелязват изследователи. Липсват механизми за координация и сътрудничество между компетентните институции, което е основа за отсъствие на инициативи и национални политики в тази области.

Само две защитени места за жертви на домашно насилие има в България (град София) в началото на новия 21 век, според информация от изследователски център. През последните няколко години в България има напредък относно постепенно увеличаване броя на убежищата за жертви на домашно насилие и трафик, въпреки че нормативно не са диференцирани двете услуги.

1.2.5. Анализ на процесите в социалната сфера за защита от домашно насилие

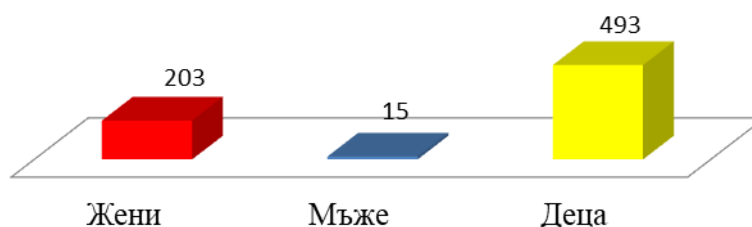
В аналитичен документ за насилието над деца в България е направен анализ на проучвания, свързани с насилие над деца в страната за десетгодишен период (1999 г.-2009 г.). В три от всички 26 проучвания е засегната темата за домашното насилие над жени и деца. Децата – жертви на домашно насилие изследвани в „Домашното насилие и дейността на полицията за неговото ограничаване /НКИИ, 2005/. В това изследване на база на 147 наказателни дела и полицейски документи е установено, че броят на малолетните жертви е три пъти по-голям от този на непълнолетните. Също така момичетата са по-уязвимата група от момчетата при домашното насилие. Всяко трето непълнолетно момиче –жертва на сексуално насилие е пострадало в семейството, констатира изследването.

Направени са първи опити за систематизиране на информацията за работа по случаи на домашно насилие в социалните служби в България.

Установени случаи на жертви на домашно насилие, по които Дирекция „Социално подпомагане“ (ДСП) е работила, 1 януари – 31 декември 2015 г.

Установените случаи на жертви на домашно насилие		
Жени	Мъже	Деца
203	15	493

Графика АСП

От общата съвкупност на жертви за 2015г. (711 човека), най-голям е дялът на децата (69%), на следващо място са жените (29%) и съвсем незначителен дял имат мъжете (2%). Близко два и половина пъти са повече децата, сравнение с жените и над 30 пъти – съотнесени с мъжете. Откроява се работата предимно с деца и фокусиране върху детското благосъстояние и сигурност. Предпоставка е наличието на институционални споразумения, които регламентират различни сфери на застрашеност и опасност за децата.

1.2.6. Пилотни инициативи за наблюдение на съдебни дела за защита от домашно насилие

Процес на изследване на законодателството относно домашното насилие в България започва преди приемане на специалния ЗЗДН. Институт „Отворено общество“ подкрепя пилотни инициативи за гражданско наблюдение на съдебни дела с елементи на домашно насилие. Институтът насърчава неправителствени организации от различни региони в България да установят партньорски връзки с местни съдилища и да разработят проектни предложения за разпространение на пилотната практика от град Варна. В обществото се отбелязват постиженията и заслугите на организациите и държавните органи. Налице е позитивна нагласа за разрешаване на проблема с домашното насилие, но липсват системни усилия за неговото изучаване. Фокусът и интересът е насочен към възможностите за подкрепа и защита на жертвите, за разлика от недостатъчните усилия за засилване на превенцията.

1.2.7. Изследване на мултидисциплинарната работа по прилагане на ЗЗДН в гражданския сектор (НПО)

В България съществуват около 20-25 граждански организации с различен профил, които оказват подкрепа на жертви на домашно насилие. Преди 10 години (2008 г.) е създадено сдружение „Алианс за защита от домашното насилие“ (преименувано в "Алианс за защита от насилие, основано на пола"). Според официален документ на Министерство на вътрешните

работи (2007г.), общо в 14 български града са съществували 19 „организации, които предоставят услуги на лица, пострадали от домашно насилие.“ Само 2 от общо 14 града не са областни центрове, като в 4 града има повече от една организация. Преобладават организациите в Южна България (12 бр.), за сметка на почти два пъти по-малък брой в Северна България (7 бр.).

На базата на последователната работа на местните власти и неправителствените организации, които прилагат ЗЗДН, са създадени и развити нови социални услуги. Публикувана е актуална информация от МВР, която включва подходящи услуги за пострадали и извършители на домашно насилие във всички 28 административни области в България, като е развита мрежа от подходящи услуги и в малки населени места. Най-масова услуга е център за обществена подкрепа, която приоритетно се предоставя в областни и общински центрове. Специфичните услуги, с фокус специално върху домашното насилие, се предоставят от 34 неправителствени организации и 2 читалища със сериозен опит в тази област в 22 административни области.

1.2.8. Преглед на напредъка за оказване подкрепа на жертви на домашно насилие

Според проучване на Европейския институт за равенство между половете на Европейския съюз (EIGE) налице са много тревожни нагласи и тенденции в българското общество по темата за домашното насилие. България не успява да приложи никакви институционални, организационни или законодателни мерки, насочени към борба с насилието срещу жените през 2017 г. EIGE изготвя индекс на насилието срещу жени, в който България има най-лошото представяне и е на 28-то място. Методологията на индекса включва три основни показателя: разпределение, сериозност и отчитане на случаите на насилие. Според анализа на данните, Българският хелзинкски комитет/БХК прави извод, че България заема последната позиция в Европейския съюз не само по отношение на общата оценка на показателите, но и като автономна оценка по два от трите показателя, а именно: сериозността и докладването на случаите на насилие.

1.3. Обобщени изводи за Глава Първа

Създаването на местен механизъм за взаимодействие по домашно насилие включва мултидисциплинарна работа и използване на мулти-институционален подход в социалната работа с уязвими групи, като модерен и ефективен подход за решаване на конкретни проблеми. Не върви гладко процесът за подобряване на взаимодействието между ангажираните органи. Съществуват сериозни трудности при изпълнение на стандарта за междуинституционално сътрудничество и работа по случай в системата за закрила на деца. Необходимо е да се подобри взаимодействието на специалистите в системите за закрила, като се предприемат действия, които да гарантират хомогенност на системата.

Част от неизградената система за национално взаимодействие по превенция на домашното насилие е липсата на хармонизирани и достоверни данни за проблема. Сериозен проблем за изследване и планиране на политиките за превенция не присъстват в достъпна информация за броя жалби от домашно насилие, регистрирани в полицията и броя на делата за домашно насилие, заведени в съда.

Недостатъчният брой регистрирани сигнали за домашно насилие ограничава възможностите за междусекторно сътрудничество и координация, защото е ограничен интензитетът на комуникация и работа по конкретен случай. Намаляват се възможности за създаване на работещи модели по типични случаи на домашно насилие, в които е необходимо засилено сътрудничество между компетентните органи.

Последователната работа по създаване на междуинституционален механизъм за прилагане на ЗЗДН налага необходимост от допълнително обучение и професионална подготовка, които биха дали възможност на ангажираните специалисти да осигуряват цялостна грижа за пострадалите от домашно насилие и професионално отношение към извършителите.

ГЛАВА ВТОРА

АНАЛИЗ НА НОРМАТИВНАТА УРЕДБА ЗА ЗАЩИТА ОТ ДОМАШНО НАСИЛИЕ И РОЛЯ НА КОМПЕТЕНТНИТЕ ИНСТИТУЦИИ

2.1. Международни документи и практики за превенция на домашното насилие

2.1.1. Международни инструменти за превенция на домашното насилие

Темата за домашното насилие е съставна част от политиките за равнопоставеност и човешките права. Развитието на обществените отношения налага дефиниране на правила за защита от домашното насилие в глобален мащаб. През последните десетилетия темата за домашното насилие, особено с фокус върху жени, придобива все по-голяма и нарастваща роля в обществения живот.

Примерна рамка за законодателство относно насилието срещу жени е създадена от ООН в края на първото десетилетие на 21 век. Наръчникът за законодателството на ООН относно насилието срещу жените (2009г.), е първият международен документ, който очертава стандарти за борба с новия социален феномен и може да бъде модел за изработване на национални механизми и процедури за борба с насилието и агресията. Съветът на Европа се налага през последните години като най-активната международна организация за защита от домашното насилие и насилие, основано на пола.

2.1.2. Конвенция на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие

Истанбулската конвенция е широкообхванат международен документ, който очертава ясно параметрите на националните политики в борбата с домашното насилие и насилие, основано на пола. Конвенцията създава стандарти за действие на институциите, дава гаранции на жертвите, създава условия за последователна работа с извършителите, засилва взаимодействието между компетентните органи.

2.1.3. Обществена дискусия в България за Истанбулската конвенция

Министерски съвет взема решение България да се присъедини към Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие. С присъединяването си към Конвенцията България се задължава да вземе мерки за предотвратяване и справяне със всички форми на насилие, породено от неравенството между половете. Истанбулската конвенция е приета от Министерски съвет на 03.01.2018г., но веднага се създава напрежение между партньорите в управляващата коалиция.

Правителството оттегля законопроекта за ратификация на Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие, (06.03.2018г.) с аргумента, че е необходима широка обществена дискусия. Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие (Истанбулската конвенция), противоречи на Конституцията (27.07.2018г.). С четири особени мнения Конституционният съд решава, че международният документ не съответства на основния закон.

Основният извод е, че в голямата си част българските политици не припознават европейските ценности и се съпротивляват срещу въвеждане на общоприети механизми за подкрепа на жертви на домашно насилие и насилие, основано на пола. Управляващата партия не подхожда подчертано експертно към темата, не обсъжда намеренията си с коалиционните партньори, не организира информационна кампания за обществото, не запознава религиозните общности и не ги привлича на своя страна.

2.2. Правна регламентация за защита от домашното насилие в България

2.2.1. Правен механизъм по Закона за защита от домашно насилие

Основните международни инструменти, регламентиращи механизмите за противодействие на домашното насилие, са няколко ключови конвенции на ООН и Съвета на Европа. Правната уредба на проблема в Република България се съдържа в Закон за защита от домашно насилие, Правилника за прилагане на Закон за защита от домашно насилие, Наказателния кодекс, Закон за МВР и Правилник за прилагане, Закон за закрила на детето и Правилник за прилагане.

Законът за защита срещу домашното насилие /ЗЗДН/ е сравнително нов закон (ДВ бр.27, 29.03.2005г.). Законът въвежда нова нормативна уредба, като дава възможност на лица, жертва на домашно насилие, причинено от съпруг, лице с което се живее на семейни начала, възходящ, низходящ, брат или сестра, роднина по сватовство до втора степен, настойник, попечител или приеман родител да потърси и получи съдебна защита срещу насилника.

2.2.1.1. Приложими документи в съдебно производство по ЗЗДН

Могат да бъдат приети в едно съдебно производство различни документи, които да улеснят пострадалия от домашно насилие да докаже в съда извършеното посегателство. За улеснение дейността на полицейските служители при прилагане на ЗЗДН, Центърът на НПО в Разград изготвя работен документ „Методика за работа с жертви на домашно насилие при настаняване в кризисен център“ (06.2015г.). Методиката има за цел да подпомогне институциите, които оказват подкрепа на жертвите на домашно насилие. Подготвен е списък с необходимите документи за завеждане на съдебен иск по ЗЗДН, който да улесни жертвите при подготовка на съдебни процедури.

2.2.1.2. Стратегия за намаляване на домашното насилие (2017-2020)

За целите на дисертационния труд е важно да се разгледа първият стратегически документ за превенция на домашното насилие в България. През 2016г. е изготвен проект на Стратегия за намаляване на домашното насилие (2017-2020), в рамките на проектна инициатива на Министерство на правосъдието.

Стратегия за намаляване на домашното насилие (2017-2020) е първи (публичен) документ, който макар и без легитимност, очертава основните насоки за работа по темата. Независимо от липсата на публичност при подготовка на Стратегията, тя е важен документ, който може да бъде основа за по-дългосрочно планиране на мерки в областта на превенция и борба с домашното насилие в България.

2.2.2. Междусекторно сътрудничество на институциите, работещи по проблемите на жертвите на трафик и насилие (Министерството на вътрешните работи и на Министерството на труда и социалната политика)

Сътрудничеството по прилагане на специалния ЗЗДН се основава на съвместната работа на компетентните органи и организации. Законът регламентира процесът на взаимодействие при защита от домашното насилие, като се идентифицирани четири основни участници - органите на изпълнителната власт, съдилищата, общините и юридическите лица. Нормативно уредени са две основни линии на взаимодействие: обмен на информация за случаите на молби за защита от домашно насилие, за изпълнение на мерки за защита и за създадени програми за превенция и защита от домашно насилие; извършване на съвместни действия при защита от домашно насилие.

Важна част от процеса на взаимодействие е създаване и поддържане на информация от конкретни администрации и юридически лица. Министерството на правосъдието е отговорно за програмите по чл. 6, ал. 7 от закона, финансирани по реда на Глава трета. Министерството на вътрешните работи съхранява информация за изпълнението на наложените мерки по чл. 5, ал. 1, т. 1, 2 и 3 от закона. Дирекция "Социално подпомагане"/АСП изпълнява наложените мерки по чл. 5, т. 4 и 6 от закона. Юридическите лица с нестопанска цел, получили финансиране за изпълнението на наложените мерки по чл. 5, т. 5 от закона.

2.3. Роля на компетентните институции при осъществяване на превенция и защита от домашно насилие

Националната програма за превенция и защита от домашно насилие се подготвя и координира от МВР, като се приема от Министерски съвет. Министерство на правосъдието финансира организациите (осн. чл.19, ал.1 във вр. с чл.12, ал.1 от ППЗЗДН във вр. с чл. 6, ал.7 от ЗЗДН и чл.16 ППЗЗДН), но не контролират как използват предоставените средства.

АСП/МТСП и ДАЗД лицензират организациите, като доставчици на социални услуги, но не осъществяват контрол по превенция на домашното насилие.

Законът за защита от домашното насилие е приет през 2005г., като правилникът за прилагане е приет 5 години по-късно (2010г.). Инструкцията за взаимодействие между МВР и МТСП е приета през 2010г. Има изготвени стандарти за социални услуги по превенция на домашното насилие с препоръчителен характер. Агенцията за социално подпомагане е одобрила две програми и осем стандарта за превенция на домашното насилие (09.2013г.).

Сериозна е ролята на социалните услуги за намаляване и предотвратяване на случаите на домашно насилие. В България има сравнително добре развита мрежа от социални услуги за деца, като се увеличава броят на „Център за обществена подкрепа“ (136 ЦОП с общо 5408 места). Характерно за услугата е, че е открита и в сравнително малки общини с ниска икономическа активност, демографски проблеми и намаляващ брой на млади хора и ученици. Съществуват общо 25 кризисни центъра за жертви на домашно насилие и трафик с общо 270 места, като броят на центровете за деца (19) е три пъти по-голям. Кризисните центрове за деца са разположени в 19 населени места, приоритетно са в градовете и имат общо 206 места. Съответно кризисните центрове за възрастни са открити в 6 града, поравно разположени в Северна и Южна България. Неравномерно е развита мрежата от кризисни центрове за деца, от които три четвърти са разкрити в Северна България (14), за сметка на южната част с 5 центъра.

2.3.1. Принос на полицейските органи за подготовка на Местен механизъм за приложение на ЗЗДН (област Разград)

През първите години от приемане на ЗЗДН се създава сериозна практика по прилагане на специалния закон в област Разград благодарение на засилено сътрудничество с полицейските служители, повишена чувствителност и подобрена комуникация на различни нива. Осъществено е наблюдение на местната полиция в Разград и е разработена система за обществено наблюдение.

Безспорен резултат от съвместната дейност на полицията и неправителствена организация е “План за положителни действия на полицията и етническите групи в Разград”, който Регионална дирекция на вътрешните работи в гр. Разград приема като важен публичен документ (22.05.2002 г.). Ключов момент от документа е сформиране Група за подкрепа на полицията, която работи за подобряване взаимодействието на полицията с представителите на културните общности. Полицията в Разград за първи път в своята история сключва споразумение за партньорство с Центъра на НПО в Разград, като на 12.12.2007 година документът е подписан в областния център. Целта на споразумението е сътрудничество между двете институции в областта на защита правата на човека.

2.3.2. Засилване ролята на прокуратурата при прилагане на ЗЗДН

Държавното обвинение в Лудогорието е включено в Местния механизъм за

сътрудничество и участва активно в Областния съвет за превенция на домашното насилие към областния управител на Разград. Наблюдава се напредък в прилагането на ЗЗДН, чрез систематизиране на информацията и включване активно на органите на прокуратурата в процеса на борба и превенция с домашното насилие. Издадена е заповед на Главния прокурор, в която детайлно се описва какви действия трябва да предприемат прокурорите в цялата страна в случай на жалба за случаи на домашно насилие. Специалният документ дава актуално измерение по темата за превенция на домашното насилие и създава систематичност в работата на държавното обвинение.

2.4. Анализ на проблеми и трудности при прилагане на ЗЗДН в България

Могат да се споменат няколко отличителни характеристики в практическото прилагане на закона за защита от домашното насилие. Липсва национален координиращ орган, който да е отговорен за формулиране и прилагане на политиките за превенция на домашното насилие. Деликатността на домашното насилие произтича от нагласите в българското общество, че това е само семеен проблем и институциите не могат да се намесват с подкрепа или санкция. В големи обществени групи не се говори за домашно насилие и в тях този феномен е невидим, скрит (уязвими общности, етнически групи, малките населени места). Сложността на изследване на домашното насилие идва и от липсата на унифицирана статистика, която да обобщава информацията по прилагане на ЗЗДН в нейната съвкупност от регистрирани случаи в различни компетентни органи и НПО в България.

Законът за защита от домашното насилие не е адекватен в момента, 10 г. след приемането (2005г.), според наблюдения на съдии с опит по прилагане на ЗЗДН в три града в България. Проблеми с доказването в производството по ЗЗДН идентифицира съдия, като аргументира тезата си с международни документи.

2.5. Обобщени изводи за Глава Втора

През последните десетилетия темата за домашното насилие, особено с фокус върху жени, придобива все по-голяма роля в обществения живот. Развитието на обществените отношения налага дефиниране на правила за защита от домашно насилие в глобален мащаб и създаване на механизми за междуинституционално сътрудничество.

Създаване на модерна правна рамка е ключов етап при установяване на подходящи условия за сътрудничество между компетентните органи. Има добре развита нормативна уредба за превенция на домашното насилие в България с приет модерен закон в началото на 21 век (2005г.), като правилникът за прилагане е приет пет години по-късно. Инstrukция регламентира процеса на взаимодействие между полицейските органи и социалните служби, като са одобрени професионални стандарти за предоставяне на услуги за превенция на домашното насилие.

През първите години от приемане на ЗЗДН се създава сериозна практика по прилагане на специалния закон в област Разград благодарение на засилено сътрудничество с полицейските служители, повишена чувствителност и подобрена комуникация на различни институционални нива. Наблюдава се напредък в прилагането на ЗЗДН, чрез включване активно на органите на прокуратурата в процеса на борба и превенция с домашното насилие. Заслужава да се наблюдава и анализира практиката при действия на държавното обвинение при прилагане на ЗЗДН и сътрудничество с компетентните власти.

Стратегия за намаляване на домашното насилие (2017-2020) е първи специализиран документ, който макар и без легитимност, очертава основните насоки за работа по темата. Независимо от липсата на публичност при подготовка на Стратегията, тя е важен документ, който може да бъде основа за по-дългосрочно планиране на мерки в областта на превенция и борба с домашното насилие в България, специално с фокус подобряване на механизмите за взаимодействие между ангажираните институции.

Паралелно с процеса по укрепване на доверието и взаимодействието между институциите се развива недостатъчно бързо и социалната инфраструктура. В момента в България има сравнително добре развита мрежа от социални услуги за деца, но кризисните центъра за жертви на домашно насилие и трафик са крайно недостатъчни за обхвата на проблема и цялата територия на страната.

Съществуват неизползвани възможности за популяризиране на закона сред уязвими групи в посока междусекторно сътрудничество и обмен на информация. Предизвикателство пред компетентните органи е системата за регистриране на сигнали на пострадали лица от домашно насилие. Липсата на национален механизъм за взаимодействие възпрепятства сериозно регистрация на всички сигнали за тормоз в семейна среда, което е свързано с формите за подкрепа и реинтеграция на жертвите.

ГЛАВА ТРЕТА

МОДЕЛИРАНЕ НА МЕХАНИЗЪМ ЗА ЗАЩИТА ОТ ДОМАШНО НАСИЛИЕ

3.1. Преглед на изследванията върху координацията на политиките за превенция на домашното насилие

3.1.1. Партньорство и координация - ключови елементи за ефективно управление

Съвременните проекции на комуникация включват модерни способности за общуване и обмен на информация, което създава по-близки отношения между участниците в тези процеси. Темата за партньорството е била обект на изследване, като е използван основно синоним „взаимодействие.“ В административната практика масово се използва именно думата „взаимодействие“, когато се описват отношения на комуникация, сътрудничество и/или партньорство между институциите. Особена концентрация на използване на това понятие се констатира в сферата на образованието и управлението на училищната общност. В неправителствения сектор в България широко е застъпено използване на различни синоними на партньорство в смисъл взаимодействие, сътрудничество, координация, съдействие, комуникация, синхрон.

При структуриране на Местен механизъм за приложение на ЗЗДН в област Разград се използва утвърдения в България през последните години модел на социално партньорство. Съвременната концепция за социално партньорство се основава върху идеята за сътрудничество, посредничество, преговори, експертиза, консултации, координация на подкрепящото взаимодействие. Новата форма на сътрудничество е основа на взаимоотношенията между участниците в процеса на реализация на местния механизъм и се осъществява чрез взаимни консултации, обучение за повишаване на информираността, сключване на временни (ad hoc) споразумения и колективни договори, вземане на съвместни решения на основата на доверителност, самоконтрол и стимулиране на инициативата и взаимната отговорност при изпълнението на дейностите.

По традиция, системата на социално партньорство се разглежда като съвкупност от организационни, правни, икономически мерки в областта на социалните и трудовите отношения, разрешаване на социални и трудови конфликти. Същевременно, редица съвременни автори не споделят това мнение, защото не отговаря напълно на мащаба на научната компетентност на социологията на културата, ограничава обективното му разнообразие в пространството на евристичните възможности на научния анализ на сложните процеси. В перспективни модели на партньорство е обичайно да се избират три основни участника - държавата, гражданското общество и бизнеса, съчетаващи в себе си цялото

разнообразие на съществуващите социални сили. Но като цяло, социалното партньорство е най-важният принцип на социалните отношения и межкултурната комуникация в социалната държава.

Концепцията за социално партньорство, основана на преговори, посредничество, експертиза, сътрудничество, консултации играе важна роля при решаване на много проблеми в социално-трудова сфера. Социалното партньорство се явява основа на взаимоотношенията между всички участници в пазара на труда и трудовата сфера, както и държавните органи, местните власти с цел обсъждания, изработване и приемане на решения по социално-трудова и свързани с тях икономически въпроси, социалния мир и развитие на обществото.

В широкия смисъл терминът „социално партньорство“ може да се обясни, като особен вид взаимодействие на социалните групи, в зависимост от конкретния обект, по повод на който се осъществява взаимодействието. Социалното партньорство се появява като специфичен тип обществени отношения, присъщи на цивилизованите общества с пазарна икономика и имат три основни характеристики:

- Отношения между субекти и страни, които имат заедно еднакви интереси и в основата си имат различни, противоположни, социални, икономически и политически интереси;
- Отношенията се основават не на конфронтация, а на търсене и постигане на социален консенсус, при който собственикът може да осигури за себе си стабилни печалби, а наемният работник – достойно образование;
- Тип отношения, в който обективно заинтересованите важни социални групи и държавата като цяло, достигат социална стабилност в обществото, прогрес, социално-икономическо развитие.

В изследователската практика се разглеждат различни аспекти на социалното партньорство. То се очертава като социално-педагогическа система, която позволява решаването на редица социално значими проблеми, включително създаването на социално-психологически, комуникативни предпоставки за формиране на гражданско общество.

Сътрудничество и партньорство са важна част от съвременните ценности, които са в основата на съвременното образование и възпитание на човека в 21 век. На преден план излизат нови социални взаимодействия, които се отразяват и върху взаимоотношенията на различни нива. Новият информационен век променя типа на комуникация и традиционните форми на общуване, а човешките взаимоотношения заемат първостепенно значение пред техническите средства.

Създаването на Местния механизъм за приложение на ЗЗДН се основава на разбирането за съответствие и прилагане на основни принципи в управлението, като се следват утвърдени модели за координация, взаимодействие и партньорство между различни участници с различни интереси, цели и средства.

По своята същност Местният механизъм за сътрудничество по ЗЗДН е регионално споразумение, сключено между компетентни органи за решаване на специфичен социален проблем (домашно насилие) на определена територия (област Разград). Изследовател разглежда регионалните споразумения на териториално ниво, като установяване на възможни решения по определен социално-икономически проблем, свързан с възможностите на определената територия.

Създаването на доверие е ключов момент при моделиране на местния механизъм в Разград. Очарованието и усмивката са задължителен елемент на нетрадиционна комуникация, като част от съвременните концепции за модерно и ефективно общуване.

Изследването на процеса на структуриране, развитие и укрепване на Местния механизъм за ЗЗДН се осъществява на три основни нива: макро, мезо и микроравнище, които съответстват на характеристиката на управлението на социално-педагогическите организации. Трите нива „имат решаващо значение за осигуряване на ефективно функциониране и развитие на социално-педагогическите институции като цялостна институционална система.“

Основен принцип за добро функциониране на Местния механизъм е координацията между участващите институции и организации, които се стремят да постигат съгласие по определени въпроси, в рамките на своята компетентност. Координацията се определя като съгласуваност, съгласуване, съподчинение, привеждане в съответствие.

3.3. Процес и етапи на създаване на Местен механизъм за защита от домашното насилие

Местният механизъм за приложение на ЗЗДН в област Разград е иновативна форма на социално партньорство в България, която не е нормативно закрепена, но има всички характеристики на междуинституционален механизъм за сътрудничество. Участниците в Местния механизъм са партньори, които взаимодействат, сътрудничат, оказват влияние координират съвместни действия, взаимно се подкрепят, водят интензивна комуникация, провеждат двустранен диалог, обменят информация, водят спорове, провеждат дискусии, търсят съгласие по общи теми, правят компромиси, постигат съгласие по конкретни въпроси.

3.3.1. Философия и същност на Местен механизъм за приложение на ЗЗДН в област Разград

Местен механизъм за приложение на ЗЗДН почива на основата на взаимодействието и съвпада с разбирането на Шулман за социалната работа „като метод, чрез който социалният работник изпълнява своите функции, създавайки положително работно взаимоотношение“. Положителното взаимодействие между всички въвлечени институции и интердисциплинарната работа в Механизма, са гаранция за успеха при превенция и защита от домашното насилие в област Разград.

Комуникацията е друг ключов метод за функциониране на Местния механизъм за сътрудничество, който Шулман определя като „сложен процес.“ Именно добрата комуникация вътре в общността на участници в Местния механизъм по ЗЗДН е определяща за повишаване на общото ниво на чувствителност и на индивидуална загриженост към различни форми на домашно насилие в Лудогорието. Непрекъсната комуникация между членовете на Местния механизъм подпомагат процеса на изграждане на работни взаимоотношения, основани на връзка, доверие и загриженост, които се основават на „бъдеща съвместна работа“.

Подписан е Координационен механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция (2010г.), който се прилага от АСП и ДАЗД основно. „С цел да бъде постигнат необходимият единен подход от страна на различни български институции при предприемането на съгласувани действия в случаи на насилие и злоупотреба с дете бе създаден Координационен механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция. Според авторите на документа, той ясно разграничава отговорностите на отделните институции за ефективна съвместна работа, включително и за предприемането на мерки срещу възможно повторение на насилието и злоупотребата с деца. В доклада са посочени също недостатъци или пропуски в механизма.

За подкрепа на жертвите е изготвен проект (2012г.) на Координационен механизъм за помощ и подкрепа на пострадали от домашно насилие (КМПППДН). Шест години по-късно все още документът е проект и не е подписан от компетентните органи, основно заради отказ на здравните власти. Всички национални програми за превенция и защита от домашно насилие (след 2011 г.) имат акцент върху превенция и обединяване на усилията на държавните институции в противодействие срещу домашното насилие, но засега без конкретни резултати.

3.3.2. Местен механизъм за приложение на Закона за защита от домашното насилие в област Разград

Може да се определи като пионерска инициатива да се разработи и приеме местен механизъм за прилагане на специалния закон от компетентните органи, шест години след приемане на ЗЗДН. Инициативата се организира след сериозна работа на терен за подкрепа на жертвите, корекционна работа с извършителите, процес на свързване в неформална мрежа на

ангажираните институции, обществената осведоменост, създаване на професионални контакти между експерти, засилен обмен на информация и споделен опит.

Местният механизъм за приложение на ЗЗДН има няколко предимства: използва се добрата нормативна основа за създаване и развитие на подходящи социални услуги; съществува засилено сътрудничество между институциите; направени са сериозни инвестиции в социален капитал; увеличен е административният капацитет (издадени са наръчници и доклади), улеснени са процедурите на взаимодействие и координация. По своята същност Местният механизъм има белези на консултативен съвет, като форма на обществена консултация, в неговото традиционно разбиране, като „постоянен орган за провеждане на текущи консултации между администрацията и заинтересованите страни.“

Местният механизъм въвлеча и ангажира местните институции, които не са в активна роля да прилагат закона. Графично е представен процесът на сътрудничество в момента, който се развива и привлича и други релевантни институции и професии – местните, здравните и образователни власти. Все още не са включени всички потенциални заинтересовани страни в процеса. Неизползван ефективно ресурс до момента са юристите и адвокатите, както и духовните водачи на религиозните общности.

Цел на Местния механизъм за партньорство в област Разград е институциите да постигат общо съгласие за работа в посока преодоляване на домашното насилие и неговата нарастваща роля в обществото. Компетентните органи се обединяват около идеята за съвместна работа при прилагане на Закона за защита от домашното насилие в област Разград.

Местният механизъм за сътрудничество по прилагане на ЗЗДН има двустепенна функция, защото включва институции на районно и областно (окръжно) ниво. Съдът, полицията и социалните служби са представени и на двете нива, като прокуратурата участва на

районно ниво. Неучастие на Окръжна прокуратура Разград е преодоляно, като тя е включена в Областния съвет за превенция на домашното насилие към областния управител на област Разград. Органите на съдебната власт имат ключово значение за успеха на сътрудничеството между институциите по прилагане на ЗЗДН. Уникален по своя характер, Местният механизъм в Разград успява да въвлече съдът и прокуратурата в общия процес на сътрудничество.

2.3.3.1. Практическо прилагане на Местен механизъм за приложение на Закона за защита от домашното насилие в област Разград

Динамиката в процесите на взаимодействие създаде и наложи различни модели за прилагане на специалния закон, освен разписаните и постигнати договорености в Местния механизъм за сътрудничество по ЗЗДН. Сдружение „Център на НПО в Разград“, като координатор на целия процес и на механизма, разработи неформални процедури на взаимодействие с четирите основни институции по прилагане на ЗЗДН в област Разград, които в обобщен вид включват, без да се изчерпват всички възможни варианти.

Роля на Окръжен съд Разград и районните съдилища в Разград, Кубрат и Исперих	Функции и роля на взаимодействие на Център на НПО в Разград със съда
<ul style="list-style-type: none"> • Окръжният съд - Разград осъществява институционален контрол върху дейността на районните съдилища в съдебния район по прилагане на Закона за защита от домашното насилие (координира и наблюдава). • Съдът периодично организира срещи с представители на районните съдилища с цел запознаване с добрите практики в областта на домашното насилие. • Районните съдилища в Разград, Исперих и Кубрат са първоинстанционен съд, който прилага ЗЗДН. • Трите районни съдилища сътрудничат при решаването на проблеми за домашно насилие в семейството и на улицата, изразено във всичките му форми; • Сътрудничат на Центъра на НПО в Разград при необходимост от незабавна съдебна защита на жертви на домашно насилие по Закона за защита от домашното насилие; • Насочват към Консултативния център граждани, за да бъдат включени в Програми за възстановяване и Специализирани програми във връзка с чл. 5, ал. 1, т. 5 и 6 от ЗЗДН; • Организирант периодично обучение за запознаване с добрите практики и промените в нормативната уредба; • Участват в периодични срещи със заинтересованите институции за обмяна на опит и добри практики 	<ul style="list-style-type: none"> • Обаждане в районен съд с молба за съдействие, когато предстои да внесем молба за защита по ЗЗДН в късен следобед, след като е постъпил в Консултативния център по проблемите на домашното насилие в Разград сигнал за домашно насилие и молба от жертвата за юридическо представителство; • Получаване на съдебни решения със заповеди за защита по ЗЗДН с официални писма от РС и ОС, когато са постановени мерки по чл.5, т.5 и/или т.6 от ЗЗДН; • Периодична комуникация със съдебната администрация, в случаи на разглеждане на съдебни дела по ЗЗДН на клиенти на Консултативния център по проблемите на домашното насилие в Разград; • Работни срещи с председатели и съдии от трите районни съдилища, които разглеждат дела по ЗЗДН; • Справки по съдебни дела по ЗЗДН на клиенти на Консултативния център по проблемите на домашното насилие в Разград; • Посещения на експерти в Консултативния център по проблемите на домашното насилие в Разград в трите районни съдилища; • Молба за съдействие за помещение за провеждане на мобилни приемни; • Писма с молба за информация за разглежданите съдебни дела по ЗЗДН на годишна база с цел проследяване на статистика и анализ на тенденции;

	<ul style="list-style-type: none"> • Покани за участие в обучителни дейности, дискусии, учебни посещения, интервюта, срещи с млади хора; • Изпращане на доклади с резултати от участие на извършители в специализирана програма по ЗЗДН; • Периодична комуникация и писмена кореспонденция по случаи на домашно насилие;
--	---

Специалното място на прокуратурата в процеса на борба и превенция на домашното насилие в Лудогорието, е важна част за спазване и надзор на законност по прилагане на специалния ЗЗДН. Конституционноопределената функция на държавното обвинение е институционална гаранция за правилно прилагане на ЗЗДН на територията на цяла България.

Роля на районните прокуратури в Разград и Исперих	Функции и роля на взаимодействие на Център на НПО в Разград с прокуратурата
<ul style="list-style-type: none"> • Районните прокуратури в Разград и Исперих регистрират всички докладвани сигнали за домашно насилие. • Насочват жертвите към Консултативния център по проблемите на домашното насилие към Център на НПО в Разград за поемане на случая и издаване на необходими документи; • Сътрудничат с другите ангажирани институции по проблема на домашно насилие; • Оказват съдействие на Центъра на НПО в Разград при проблеми за насилието над жени, като разяснява на клиентите правата и възможностите за защита по Закона за защита от домашното насилие; • Организирант периодично обучение за запознаване с добрите практики и промените в нормативната уредба. • Участват периодично в срещи с други заинтересовани институции по проблема, с цел повишаване на своята компетентност 	<ul style="list-style-type: none"> • Работни срещи с административни ръководители и прокурори от трите районни прокуратури; • Лични посещения в трите районни прокуратури; • Проследяване изпълнение на съдебни решения по ЗЗДН за задължително участие на извършители на домашно насилие в специализирани програми на Център на НПО в Разград; • Периодична комуникация и писмена кореспонденция относно неизпълнение на съдебни решения по ЗЗДН; • Изготвяне на жалби до прокуратурата за изпълнение на съдебни решения по ЗЗДН за задължително участие на извършители на домашно насилие в специализирани програми на Център на НПО в Разград; • Покани за участие в обучителни дейности, дискусии, учебни посещения, интервюта, срещи с млади хора; <p>Изпращане на доклади с резултати от участие на извършители в специализирана програма по ЗЗДН;</p>

Полицейските органи имат най-сериозна роля при регистриране на огромна част на случаите на домашно насилие и първа реакция при сигнал от пострадали лица. Отредената публична функция по опазване на обществения ред е сериозен гарант за спазване на човешките права на гражданите.

Роля на полицейските органи в област Разград	Функции и роля на взаимодействие на Център на НПО в Разград с полицейските органи
<ul style="list-style-type: none"> • Областната дирекция на МВР-Разград има основна и ръководна функция да координира и наблюдава дейността на всички РУ на МВР 	<ul style="list-style-type: none"> • Обаждане се в РУМВР с молба за съдействие да се посети адрес от полицаи, след като сме получили телефонно обаждане от пострадало

<p>в област Разград по прилагане на Закона за защита от домашното насилие.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Координира и наблюдава дейността на всички РУ „Полиция” в област Разград по прилагане на Закона за защита от домашното насилие; • Организира периодично обучение на служителите си за запознаване с добрите практики и промените в нормативната уредба; • Създава и поддържа информация за изпълнението на наложените мерки по чл. 5, ал. 1, т. 1, 2 и 3 от закона; • Участва в периодични срещи със заинтересованите институции за обмяна на опит и добри практики. Дирекцията насочва потърпевшите от домашно насилие към доставчици на социални услуги, подходящи за лица-пострадали от домашно насилие и развиващи дейност в района на териториалната ѝ компетентност. • Служителите в Районните управления на МВР в Разград, Кубрат, Исперих и Лозница регистрират всички получени сигнали за домашно насилие и своевременно реагират, като посещават адресите на потърпевшите при подаване на сигнал. • При всички случаи на домашно насилие, полицейските служители съставят протокол за предупреждение на извършителя, който може да се предостави като доказателство пред съда. • Запознават потърпевшите с правата им и мерките за защита от домашно насилие посочени в ЗЗДН, както и с процедурата по налагане на същите, регламентирана в чл.7, 8, 9,10 и 11 от закона. • Насочва потърпевшите от домашно насилие към доставчици на социални услуги, подходящи за лица-пострадали от домашно насилие и развиващи дейност в района на териториалната ѝ компетентност. • Запознават полицейските и младши полицейските инспектори, както и служителите, осъществяващи патрулно-постова дейност, с новостите в нормативните документи, касаещи прилагането на ЗЗДН. • Сътрудничат с други ангажирани институции по проблемите на домашното насилие и участват в периодични срещи със заинтересуваните институции с цел обмяна на опит и добри практики. 	<p>лице от домашно насилие, което споделя опасност за живота си;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Полицията насочва пострадалите директно към Консултативния център по проблемите на домашното насилие в Разград; • Полицейски служител се обажда в Консултативния център по проблемите на домашното насилие в Разград да обясни случай и да се консултира може ли Центърът да помогне, след което насочва пострадалото лице към Центъра; • Полицейски служител лично придружават жертва до офиса на Консултативния център по проблемите на домашното насилие в Разград; • Полицейски служител се обажда/споделя с Консултативния център по проблемите на домашното насилие в Разград случай на домашно насилие и предлагат заедно да бъде посетен адрес на жертва; • Организиране на съвместни мобилни приемни на Консултативния център по проблемите на домашното насилие в Разград с полицейски служители; • Периодична комуникация с координаторите по ЗЗДН в 4 районни управления на МВР в област Разград при случай на домашно насилие, организиране на мобилни приемни, за съдействие при изпълнение на съдебно решение и необходимост да се свържем с извършител, който живее на територията на действие на полицейско управление. • Покани за участие в обучителни дейности, дискусии, учебни посещения, интервюта, срещи с млади хора;
--	---

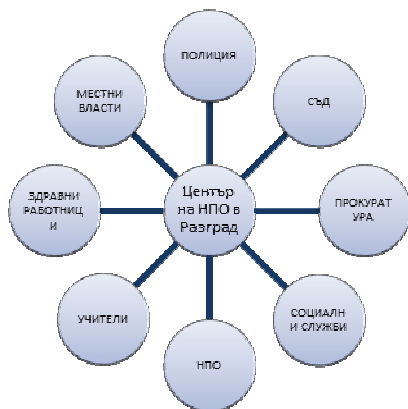
Социалните служби, съвместно с общините, които са най-големия доставчик на социални услуги в България, издирват, проучват, предоставят подкрепа според индивидуалните

нужди и потребности на всяка жертва на домашно насилие или трафик. Социалната подкрепа е ключов фактор за успешна помощ, възстановяване и интеграция на пострадалите и извършителите на домашно насилие.

Роля на дирекции „социално подпомагане“ в област Разград	Функции и роля на взаимодействие на Център на НПО в Разград с Дирекции Социално подпомагане
<ul style="list-style-type: none"> • Регионална дирекция за социално подпомагане координира и наблюдава дейността на Дирекциите „Социално подпомагане“ по прилагане на Закона за защита от домашното насилие. • Всяко шестмесечие РДСП предоставя на ОДМВР - Разград информация за регистрираните доставчици на социални услуги, подходящи за лица, пострадали от домашно насилие, и развиващи дейност в област Разград. • Насочва към специалистите на Консултативния център свои клиенти, за да бъдат включени в Програми за възстановяване и Специализирани програми във връзка с чл. 5, ал. 1, т. 5 и 6 от ЗЗДН. • Организира периодично обучение за запознаване с добрите практики и промените в нормативната уредба. • Участва в периодични срещи със заинтересованите институции за обмяна на опит и добри практики. • Дирекциите „Социално подпомагане“ работят за усъвършенстване на методиката за предоставяне на социални услуги. • При постъпване на сигнал за дете или лице - пострадало от домашно насилие, социален работник посещава адреса на жертвата за изготвяне на социален доклад-предложение за оказване на подкрепа и ползване на социална услуга в зависимост от потребностите на лицето. • Създава и поддържа информация за изпълнението на наложените мерки по чл. 5, т. 4 и 6 от закона в защита на непълнолетни, поставени под запрещение и на лица с увреждания. • Насочва жертвите към Консултативния център по проблемите на домашното насилие в Разград за поемане на случая и издаване на необходимите документи. • Сътрудничи с другите ангажирани институции по проблема на домашно насилие. • Оказва съдействие на Центъра на НПО в Разград при проблеми за домашно насилие, като разяснява на клиентите правата и възможностите за защита по Закона за защита 	<ul style="list-style-type: none"> • Периодични работни срещи за взаимна информираност по теми, свързани с превенция на домашното насилие; • Посещения и разговори със социални работници и експерти; • Обсъждане на случаи на домашно насилие; • Периодична комуникация и писмена кореспонденция по случаи на домашно насилие; • Покани за участие в обучителни дейности, дискусии, учебни посещения, интервюта, срещи с млади хора; • Изпращане на доклади с резултати от участие на пострадали извършители във възстановителна и специализирана програма по ЗЗДН;

от домашното насилие.	
<ul style="list-style-type: none"> Участва в периодични обучения, срещи и обмяна на опит за запознаване с добрите практики и промените в нормативната уредба. 	

По силата на акта на учредяване, структурата на Механизма включва всички компетентни органи в съвместна работа, като Сдружение „Центърът на НПО в Разград“ осъществява

координация между институциите, чрез организиране на периодични срещи и обучения; обмен на информация и документи; повишава тяхната информираност и засилва влиянието им в обществото.

Център на НПО в Разград има основна роля в прилагане на

Местния механизъм за сътрудничество по ЗЗДН в Лудогорието, като координира, подкрепя и организира в оперативен порядък дейността на всички участници, предлага техническа помощ, организира обучения, учебни посещения, издава информационни материали.

Оперативни механизми на взаимодействие на Център на НПО в Разград с участващите институции в Местен механизъм за приложение на ЗЗДН	Практически предимства на Местния механизъм за партньорство по ЗЗДН в област Разград
<ul style="list-style-type: none"> Сдружение „Център на НПО в Разград“ осъществява програми по чл. 6, ал. 7 от Закона - възстановителна програма за жертви на домашно насилие и специализирана програма за извършители на домашно насилие; Регистрира всички постъпили сигнали за домашно насилие; Предоставя социални и психологически консултации за подобряване на емоционалното състояние на клиентите; Попълва необходимите документи на жертви и извършители на домашно насилие; Екипът провежда интервю след поемане на случая и изготвя социален доклад, както и фотографии на увредени участъци от тялото на жертвата, за да послужат като доказателство към исковата молба в съда; Контактува с РУ „Полиция“ за подготвяне на протокол за предупреждение по Закона за МВР при необходимост; насочва жертвите на Консултативния център по проблемите на домашното насилие към Районен съд за завеждане на съдебно дело по ЗЗДН; 	<ul style="list-style-type: none"> Подобрена комуникация между професионалисти (лично запознаване, размяна на телефонни номера и друга контактна информация); Намаляване на времето за реакция при необходимост (професионално консултиране между колеги от различни институции, вземане на бързи решения); Двустранна комуникация между институциите (периодично взаимно информиране между различните участници в Механизма); Насочване на случаи (предоставяне на контактна информация за Консултативен център по проблемите на домашното насилие); Повишено доверие между представители на различни институции (тренинги в симулирана среда, участие в учебни посещения, споделяне на опит); Работни срещи на полицейски служители и екипа на Консултативния център по проблемите на домашното насилие с участие на съдии и прокурори; Съвместни мобилни приемни на полицейски

<ul style="list-style-type: none"> • Сътрудничи с другите ангажирани институции по проблема на домашно насилие; • Периодично предоставя информация на подписалите този документ институции и ги информира за напредъка по прилагане на ЗЗДН. 	<p>служители и екипа на Консултативния център по проблемите на домашното насилие.</p>
--	---

Може да се обобщи, че Местният механизъм за сътрудничество по ЗЗДН функционира като модел на социално партньорство, който се характеризира с ценностна ориентация на представители на изпълнителната и съдебната власт и обществени сдружения към социалното равенство, правото, социалната справедливост, социалния диалог, солидарността, хуманизма, толерантността и вземането на решения.

3.3.3. Предистория на сътрудничеството

Създадените в края на 20 век много добри взаимоотношения с местната полиция в Разград поставят много добра основа за продължаване на сътрудничеството в полето на превенция на домашното насилие. С полицията в област Разград е създадено успешно сътрудничество още в края на 90-те години на XX век, когато са осъществени пилотни инициативи за подобряване информираността на гражданите и професионалните умения на полицейските служители.

Две основни институции в прилагане на ЗЗДН придобиват сериозен опит и практика за прилагане на закона и помощ на жертвите. Съдът и полицията в Разград се открояват с професионална работа и стремеж за развитие. Същевременно останалите ангажирани институции не са обучени да прилагат ЗЗДН или не проявяват инициатива за участие в съвместна работа за превенция на домашното насилие. Констатира се необходимост да се използва мултидисциплинарен подход за прилагане на ЗЗДН и превенция на домашното насилие, като ново социално явление.

3.3.4. Подготвителен етап (2004-2010)

Нов етап в процеса на партньорство в Разград е подписването на Местен механизъм за прилагане на ЗЗДН. Процесът на сътрудничество започва с изграждане на доверие и взаимно опознаване (2005). Следващите две години (2006-2007) са организирани поредица от работни срещи с полицаи и съдии в Районен съд – Разград, включително обучения на полицейски служители. Процесът има нов тласък през 2007г. със сключване на двустранни споразумения с компетентните институции. В резултат на общи срещи и обмяна на опит, съдиите от Районен съд – Разград препоръчват на местната полиция да изпраща преписките в съда само при наличие на непосредствена опасност от домашно насилие. В други случаи е необходимо да насочват жертвите на домашно насилие към Консултативния център по проблемите на домашното насилие към Центъра на НПО. Една година по-късно (2008г.) за каузата е

привлечен и най-популярният местен вестник “Екип 7”, който публикува безплатна обява с телефонна линия за жертви на домашно насилие.

Първите няколко години при прилагане на ЗЗДН в Лудогорието са наситени с много уникални събития в различни аспекти на взаимодействие на институциите и подкрепа на пострадалите. В национален план все още правната рамка не е усъвършенствана, липсва държавна подкрепа за социални програми за рехабилитация, не е достатъчно богата съдебна практика, която може да бъде изследвана.

В резултат на подготвителния етап и проектните дейности е подобрена координацията между институциите, които са пряко ангажирани с жертвите на насилие и извършителите на насилие, в резултат на проектни инициативи. Центърът на НПО в Разград установява трайно партньорство с местни институции. Същевременно, по същото време на различни нива, се обсъждат варианти на закона за защита срещу домашното насилие. Поставя се начало на съдебната практика със завеждане на първите съдебни дела, наблюдение прилагане на закона и установяване на сътрудничество с компетентните институции.

3.3.5. Предварителен етап (2011-2014)

Предварителният етап продължава четири години и се характеризира с организиране на първи тренинг с полицейски служители, първи семинар с представители на институциите, провеждане на две оценки на прилагане на ЗЗДН.

Напредъкът в прилагането на ЗЗДН за първи път е измерен през месец октомври 2011 г. от Център на НПО в Разград, преди създаване на Местния механизъм за прилагане на ЗЗДН. Констатирано е, че липсва установен механизъм на взаимодействие между институциите с цел ефективна превенция и справяне с проблема „домашно насилие”. За да се постигне реална защита на жертвите на домашно насилие, е необходимо полицията да изгради механизми за контрол по изпълнението на съдебните решения и заповеди за защита по ЗЗДН.

С цел подобряване на единдействието и сътрудничеството между компетентните органи са направени четири предложения (11.2011г.): включване на образователните институции в механизма на взаимодействие, за превенция проявите на насилие сред деца и юноши; необходимост от внедряване на обществена практика за по-голяма информираност на обществото; по-голяма прозрачност на работата на институциите и публикуване на случаите, водене на регистри; периодично провеждане на обучения и срещи с представители на релевантните институции.

Шест години след приемане на ЗЗДН (2011г.), наблюдението върху прилагане на новата правна норма показва много слабо използване от страна на гражданите. Според неправителствената организация законът продължава да е недостатъчно познат за хората, въпреки наблюдавани 30 съдебни заседания по ЗЗДН. Конкретни препоръки за подобряване на

съвместната работа в процеса на качествено и ефективно предоставяне на социални услуги на жертви на домашно насилие и работа с извършители на насилие, са направени в доклад.

Втора текуща оценка е проведена две години след създаване на Местния механизъм за прилагане на ЗЗДН. Наблюдението на гражданските активисти показва, че приетият през 2005 година закон за защита от домашното насилие все още не е достатъчно популярен и не се използва масово. Домашното насилие остава извън фокуса на общественото внимание. За три години (2009-2011г.) е увеличен броят на случаите на насилие на деца срещу техните родители. Отбелязва се, че все още преобладават случаите на домашно насилие между съпрузи или фактическо съжителство. Над двадесет пъти се увеличават регистрираните случаи на домашно насилие за тригодишен период.

В началото на предварителния етап се констатира липса на координация между институциите и неефективна обмяна на информация между тях, свързани с управлението на процеси. Цялостната работа по Закона се подобрява чрез обмяна на опит и информация между компетентните органи, в края на етапа. През периода се усъвършенстват уменията на специалистите в Консултативния център и на полицейските и социалните служители за справяне с проблема на домашното насилие, засилва се взаимодействието между институциите при превенция, чрез разработване на наръчник за обучение на специалисти, които работят по случаи на домашно насилие.

3.3.6. Същински етап (2015)

Около необходимостта от създаване на Кризисен център на жертви на домашно насилие се обединяват представители на съда, прокуратурата, полицията, социалните служби, образователната сфера и неправителственият сектор, по време на кръгла маса в Разград (16.06.2015г.) Участниците във форума приемат отворено писмо до министрите на вътрешните работи и правосъдието и до председателя на общинския съвет в Разград. В документа има конкретни искания за подобряване на превантивната работа с извършителите на насилие, за осигуряване на безплатна правна помощ на жертвите на домашно насилие.

По време на същинския етап са идентифицирани основни проблеми за прилагане на ЗЗДН и превенция на домашно насилие, свързани с осигуряване на подкрепа на жертвите на домашно насилие, за преодоляване на идентифициран проблем с фокус върху домашното насилие и етническия профил на целевата група, разширяване на многообразието и териториалния обхват на социалните услуги, сътрудничество и партньорство между институциите. В учебните заведения няма механизми за работа с деца, жертви на домашно насилие и насочване към компетентните органи. Най-сериозен проблем за решаване в Област Разград е посочен липсата на Кризисен център.

3.3.7. Заключителен етап (2016-)

В момента Местният механизъм за сътрудничество по прилагане на ЗЗДН се намира в своя зрял, четвърти етап, по оценка на експерти. По време на този етап се развива партньорството, чрез създаване на Областен съвет за превенция на домашното насилие в област Разград (09.02.2016г.) и Пилотна мрежа училища, които казват СТОП на домашното насилие (2018г. Съветът е важен етап в процеса на превенция на домашното насилие на областно ниво и развива постиженията в рамките на Местния механизъм за прилагане на Закона за защита от домашното насилие в област Разград, подписан през 2011 г.

Декларация с конкретни предложения за промени в законодателството, подкрепа за жертвите на домашно насилие, помощ за извършителите на такова и активно въвличане на обществеността, е приета от участниците в национална конференция (07-08.12.2016г.) Представители на отговорните институции настояват да се криминализира извършването на домашно насилие и да се разкрият кризисни центрове във всички областни градове на страната.

Според мнението и оценката на специалистите, превенцията на домашното насилие в област Разград е процес. В практиката на Консултативния център по проблемите на домашното насилие в Разград се наблюдават действия на компетентните институции, които имат различна динамика и интензивност. При оценка на функционирането на Местния механизъм на този етап се очертават няколко важни проблемни области на прилагане на специалния закон ЗЗДН:

- Местният механизъм за прилагане на ЗЗДН в област Разград е необходимо да бъде развиван и укрепен на база на постиженията във функциониране, като се направи преглед и се предложи редакция на текстове. Промяната би могла да бъде в посока оценка на сътрудничеството при отчитане на вътрешната динамика;
- Пет години след подписване на Местния механизъм за прилагане на ЗЗДН в област Разград може да се обобщи, че ангажиментите на някои социални служби се изпълняват формално, вероятно поради липса на правна регламентация в ЗЗДН за действие при акт на домашно насилие върху пълнолетни лица. Социалните работници в област Разград не са проактивни в процеса на превенция на домашното насилие и не разпознават жертвите на домашно насилие (с изкл. на деца-жертви).;
- В сферата на образованието - учителите не са подготвени за намеса и не знаят как да реагират, да дават информация, да разпознават и да оказват непосредствена помощ във връзка с домашно насилие.
- Няма достатъчно ефективен алгоритъм за сигнализиране в случаи на домашно насилие, констатирани от училището и здравеопазването - особено спешната помощ. Съществуват някъде възможности, но в отделни болници и здравни заведения.

- Полицейските служители са най-добре подготвени за „работа на терен”, по засиленото текучество и недопълнен щат са пречка за ефективно разгръщане на целия капацитет. Полицията осъществява контрол по спазване на съдебните решения по ЗЗДН, но среща трудности при проследяване на изпълнението на мерките.

За разширяване на обхвата и включване на повече институции е изготвена Програма за превенция на домашното насилие в училища и детски градини в област Разград (2017г.), чиито цели са обществен отзвук на нетърпимостта към домашното насилие и разясняване на обществените последици. След приемане в Областния съвет за превенция на домашното насилие (06.2017г.), Програмата е утвърдена от областния управител на Разград. Ключов ефект през този етап е създаден напредък в образователната сфера. Създадена е Мрежа от 10 пилотни училища, които казват STOP на домашното насилие в област Разград. Повишена е чувствителността на подрастващите по проблема „домашно насилие“ в област Разград.

Четвърта междинна оценка е проведена шест години след създаване на Местния механизъм за прилагане на ЗЗДН (12.2017г.-02.2018г.). По време на заключителния етап е постигнато високо ниво на междуинституционално взаимодействие в посока превенция на домашното насилие в област Разград. Налице е голямо разнообразие и високо качество на предоставяни услуги за жертви и извършители на домашно насилие, много добро взаимодействие между институциите, които прилагат Закона за защита от домашно насилие.

3.3.8. Създаване на Областен съвет за превенция на домашното насилие в област Разград (2016г.-) - роля на държавните структури на регионално ниво при координация на политиките за развитие

Част от заключителния етап в процеса на превенция на домашно насилие (2016 г.) е създаване на Областен съвет за превенция на домашното насилие в област Разград. Създаването на Съвета е управленски продукт с практико-приложен принос – изградена е система за комуникация, проведени са няколко обучения за професионалисти, организирани са мобилни приемни по населени места в област Разград. В резултат на това нараства броят на хората, които намират смелост да потърсят помощ от компетентните институции и да намерят решение на проблеми с домашно насилие.

Създаването на Областен съвет за превенция на домашното насилие в област Разград е важен етап в процеса на превенция на домашното насилие на областно ниво, като развива постиженията в рамките на Местния механизъм за приложение на Закона за защита от домашното насилие в област Разград, създаден през 2011 г.

Областният управител „осигурява провеждането на държавната политика, отговаря за защитата на националните интереси, на законността и на обществения ред и осъществява

административен контрол”, съгласно чл. 143, ал. 3 Конституцията на Република България. Фигурата на областният управител, като представител на централната изпълнителна власт, има голям потенциал за координация на политики на областно ниво. Неговата роля в междуинституционалното взаимодействие може да бъде сериозна, ако е налице балансиран контрол, активност и фокусиране върху важни за региона проблеми и теми.

Областният съвет за превенция на домашното насилие е постоянно действащ консултативен орган към Областния управител на област Разград и включва представители на всички отговорни институции и организации от област Разград: Областна администрация Разград, общинските администрации и общински съвети, териториални структури на централната изпълнителна власт като РУО, РЗИ, РДСП и ДСП, съд, прокуратура и полиция, болници, неправителствен сектор и доставчици на социални услуги.

Общ напредък се отчита през третата (2018) година. Няколко отчетливи постижения за последните години (2015-2018) са в резултат на партньорството между всички институции, организации, социални доставчици, свободни професии и експерти:

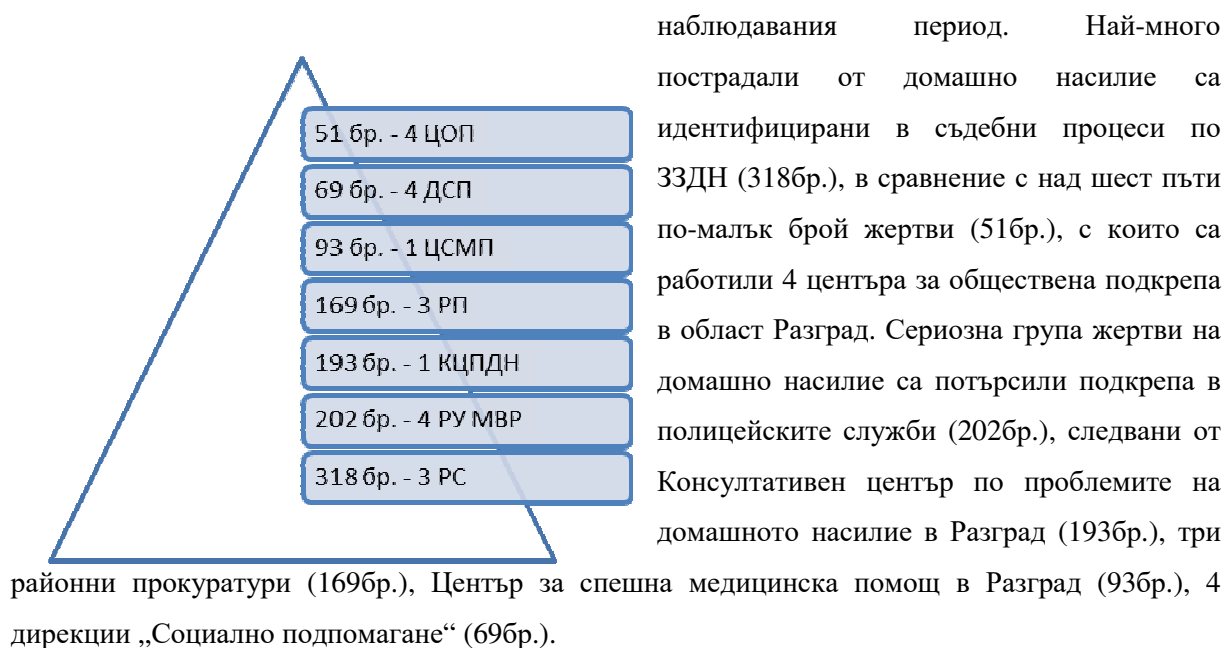
- повишената информираност на обществото и подобрена координация между институциите, в резултат на партньорството между държавната администрация и неправителствения сектор. Изграден е работещ механизъм за участие на всички институции за разрешаване на всяка ситуация с домашно насилие, като важен елемент от съвместната работа.
- подобрен процес на партньорство по проблема „домашно насилие” между компетентните институции чрез укрепване на сътрудничеството, обмен на информация, професионален опит, добри практики, в рамките на Областния съвет за превенция на домашното насилие в област Разград (2016-2018).
- в резултат на подобрената комуникация и партньорство между институциите се наблюдава устойчива тенденция за увеличаване на регистрираните сигнали и повишаване обхвата на пострадалите от домашно насилие в програми за възстановяване, като паралелно се засилва ролята на правораздавателната система (съд и прокуратура).

Всички ангажирани професионалисти имат сериозен принос през последните години домашното насилие в Лудогорието да стане една от важните обществени теми. През 2018 г. се засилва ролята на образователните специалисти и представителите на юридическата гилдия. Специалистите по здравни грижи продължават да бъдат важен ресурс в процеса на превенция на домашното насилие. Важно значение за успешното противодействие на домашно насилие имат усилията от страна на прокуратурата, чрез използване на средствата на наказателното право.

Интересна част от анализа на процеса на подкрепа на жертвите от домашно насилие, е да се изследва съвкупността на пострадалите от домашен тормоз, регистрирани в различни институции, организации и социални услуги, които прилагат Закона за защита от домашното насилие (2015-2018). Анализът представя ситуацията в област Разград и броя на жертвите, които са получили професионална подкрепа в седем различни институции, които участват в Местния механизъм за партньорство по прилагане на ЗЗДН.

Регистрирани пострадали от домашно насилие в институции, 2015 г.-2018 г.

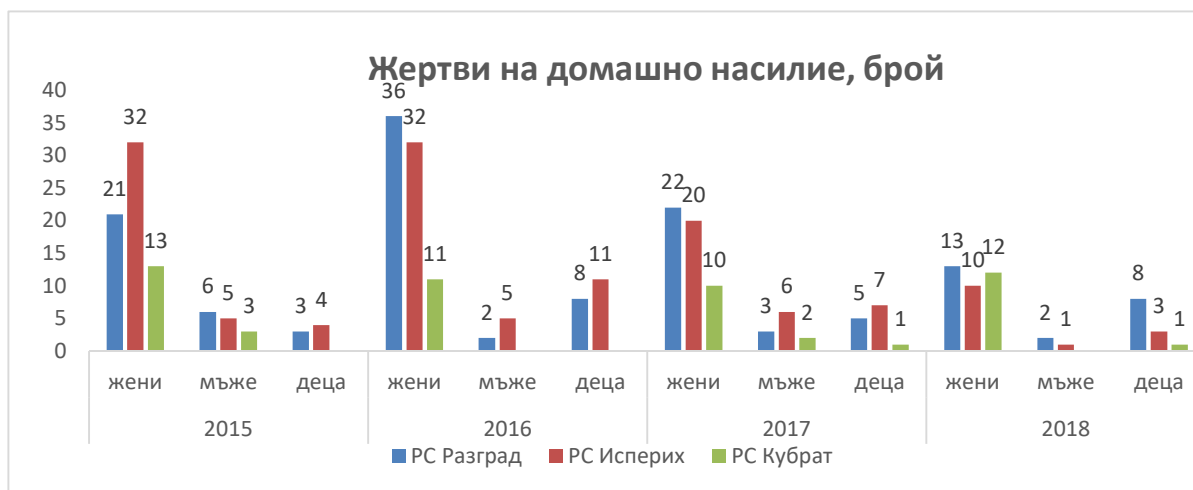
Според спецификата на работа и правната рамка, има разлика в броя на пострадалите за

Легенда:

ЦОП	Център за обществена подкрепа, Разград, Исперих, Кубрат, Самуил
ДСП	Дирекция „Социално подпомагане“, Разград, Исперих, Кубрат, Самуил
ЦСМП	Център за спешна медицинска помощ Разград
РП	Районна прокуратура, Разград, Исперих, Кубрат
КЦПДН	Консултативен център по проблемите на домашното насилие Разград
РУМВР	Районно управление на МВР, Разград, Исперих, Кубрат, Лозница
РС	Районен съд, Разград, Исперих, Кубрат, Самуил

Направен е анализ на динамика в групата на пострадалите от домашно насилие, базиран на статистическите данни от докладите за дейността на основните отговорни институции и организации в област Разград, които прилагат Закона за защита от домашното насилие (2015 г.– 2018 г.) показва интересни тенденции за пострадалите от домашно насилие. Пострадалите от домашно насилие (в това число и децата), са обект за прилагане на специални мерки и грижи, насочени към заздравяване на тяхната физическа, психическа и емоционална стабилност.

За последните четири години (2015-2018) общият брой на жертвите на домашно насилие (според съдебните регистри) е 318, като се разпределят по пол: 73% (232) жени, 11% (35) мъже, 16% (51) деца. С една трета е намалял броят на жените жертви и повече от три пъти – броя на пострадалите мъже, за последните 4 години. Може да се отбележи, че жените и децата са най-голям относителен дял през 2016г., а мъжете – през 2015г. Жените са най-много през 2016г. – 75% (79), съответно са най-малко през 2018г. – 56% (35).

Могат да се обобщят няколко измерими резултати от партньорството между основните институции по прилагане на ЗЗДН в Лудогорието (2015-2018): Констатира се двойно нарастване на сигналите на граждани за домашно насилие в четирите полицейски управления и увеличаване на броя на проведени беседи с извършители на домашно насилие; Няколкократно увеличение на преписките и досъдебните производства в трите районни прокуратури и Окръжна прокуратура Разград, което е белег за активност на пострадалите лица и повишена ангажираност на държавното обвинение към домашното насилие; Продължава тенденцията за плавно намаляване на съдебните дела (2015г.–80 бр., 2018г.–42 бр.); Налице е известно оживление и активизиране в средите на социалните служби, които приоритетно подпомагат деца жертви на домашно насилие, като е незначителен дялът на пълнолетните пострадали от домашен тормоз.

3.4. Социално-педагогическа помощ и подкрепа за жертви и извършители на домашно насилие

3.4.1. Опит на Център на НПО в Разград при консултиране на пострадали от домашно насилие

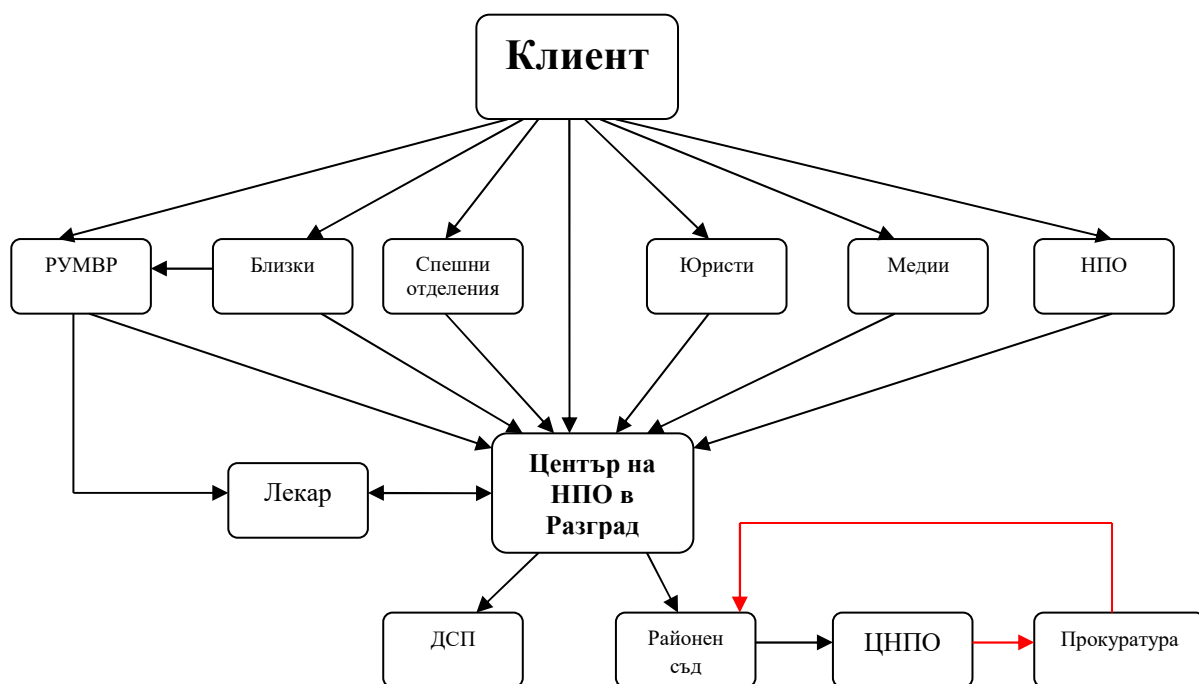
Прилагането на Закона за защита от домашното насилие в община Разград има над 13-годишна история. В този период Център на НПО има активна роля в прилагането на мерките и възможностите за реагиране на различни случаи, обръщат сериозно внимание и решават проблемите на хората. Успешната организация има авторитет в общността, компетентност в

социалната работа, екип с експертиза в законодателството, работещ офис, полезни контакти, сътрудничество с медиите.

Нова социална услуга “Консултативен център по проблемите на домашното насилие” регистрира сдружение „Център на НПО в Разград“ (06.2012г.) Консултативният център е иновативна социална услуга в общността, част от структурата на Център на НПО в Разград. Създаден е Консултативен център по проблемите на домашното насилие с гореща телефонна линия (084/ 66 16 94).

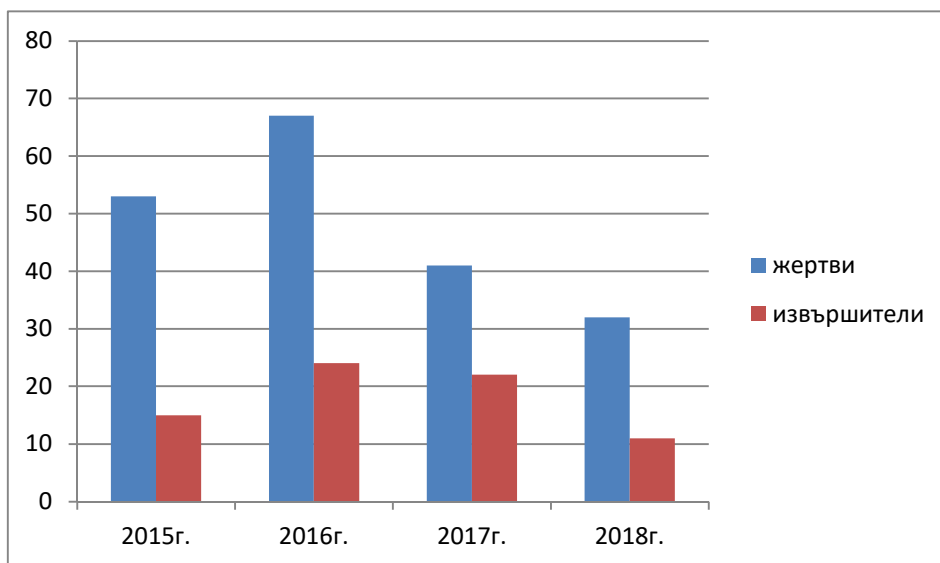
Специализираните услуги на Консултативния център включват социална подкрепа, консултиране, рехабилитация, правна помощ и юридическо представителство на жертвите на домашно насилие. Центърът работи и с извършителите на насилие, след задължителното указание на съда да посещават специализираните програми. “В съдебните решения съдиите от Районен съд - Разград насочват жертвите на домашно насилие да участват в терапевтични програми към Центъра на НПО в гр. Разград, а извършителите задължават да участват в специализираните програми за елиминиране на насилието и агресията, разработени от организацията.”

Център за съзидателно правосъдие базира своята статистика изключително само на сигнали и случаи на домашно насилие, които са регистрирани в сдружението. В резултат на подобрената комуникация и партньорство между институциите се наблюдава устойчива тенденция за увеличаване на регистрираните сигнали и повишаване обхвата на пострадалите от домашно насилие в програми за възстановяване, като паралелно се засилва ролята на правораздавателната система (съд и прокуратура).

Графично е представена системата за регистриране на сигнали в Център на НПО в Разград/Консултативен център по проблемите на домашното насилие, приемане на пострадали лица и насочване към компетентни институции.

За целия период се наблюдават най-високи стойности през годината на създаване на Областния съвет за превенция на домашното насилие в Разград (2016г.). Съществува подем и мобилизация в работата на ангажираните институции, когато всички участници в Областния съвет за превенция на домашното насилие регистрират пикови стойности. Влияние на целия процес оказва експертизата и активна дейност на Център за съзидателно правосъдие.

Центърът на НПО в Разград предоставя мобилни консултации на жертви и извършители на домашно насилие в малките и отдалечени от административния център населени места. До момента (10.2018г.) са осъществени над 80 мобилни приемни в седемте общини на област Разград. Мобилните приемни са подходящ подход за социална работа, чрез който извършители на домашно насилие да могат да изпълнят съдебните си решения. Разширяването на обхвата е важна стъпка, заедно с повишената информираност, за увеличаване достъпа на жертвите на домашно насилие до ефективни и безплатни услуги. Юрист, психолог и социален консултант от Консултативния център предлагат безплатно консултиране и попълване на документи на място.

3.4.2. Възстановителна програма за жертви на домашно насилие

Основните цели на възстановителните програми са укрепване на психологическия статус, преодоляване на стреса, използване на стратегия за справяне с проблемите, преодоляване на асертивността и ресоциализация; изследване на хипотезите и провеждане на серия от психологически консултации, които могат да преминат в семейно консултиране или включване в групова терапия на жертвата на насилие.

Профилът на жертвите, участвали във Възстановителна програма на Консултативен център по проблемите на домашното насилие през 2016 г. включва три основни групи: I. Жертвите на домашно насилие са жени на средна възраст 20 – 30г. Обикновено са безработни или в отпуск за отглеждане на дете; II. Жертвите на домашно насилие са жени на средна възраст 30 –40г. Обикновено са работещи или трайно безработни; III. Жертвите на домашно насилие са жени на средна възраст 50 – 70г. Обикновено са работещи или пенсионери.

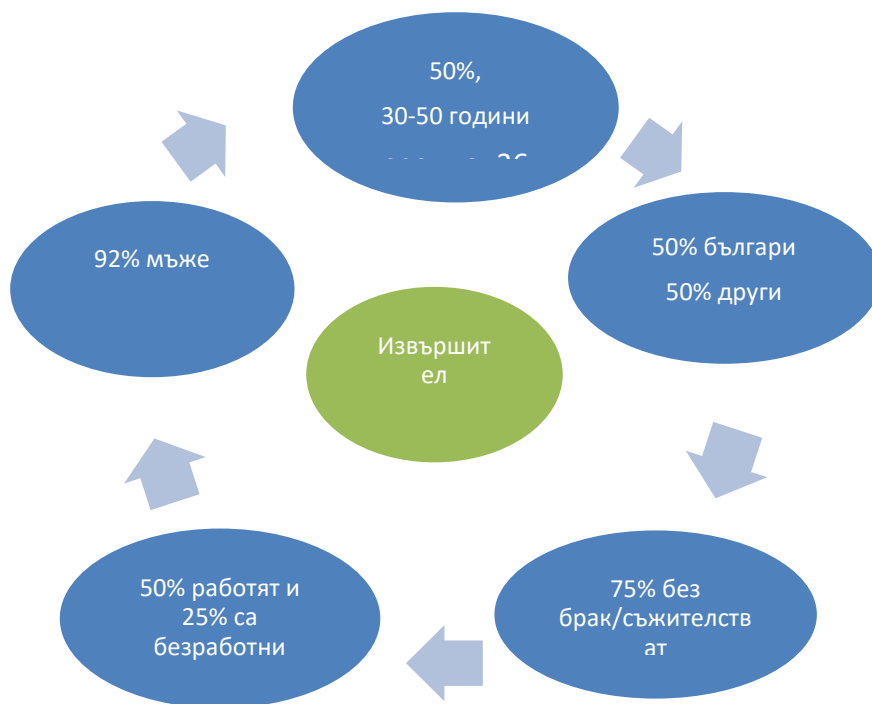
Основните характеристики на пострадалите са: Брачен статус: 20% от жертвите съжителствали с партньора с брак; 75% са съжителствали на семейни начала без брак; 5% от жертвите имат роднинска връзка. Възраст: 3% са деца на възраст 6 – 12 г., 2% са на възраст 50 – 70 години; 30% – на възраст 20 – 30 години; 65% – на възраст 30 – 50 години.

3.4.3. Специализирана програма за извършители на домашно насилие

Специализирана програма за извършители на домашно насилие е съвкупност от консултации и подкрепящи дейности, които имат за цел да оценят и превъзпитат качествата на осъденото лице за поправимост и превенция на проявите на агресия. Въз основа на съдебна заповед извършителите на домашно насилие се задължават да посещават Консултативния център по проблемите на домашното насилие за участие в специализирана програма. На извършителите на домашно насилие се оказва специализирана подкрепа за справяне с гнева и агресията.

Изготвен е за първи път профил на извършители, участвали в Специализирана програма на Консултативен център по проблемите на домашното насилие през 2016 г. Извършителите на домашно насилие са обикновено мъже, на средна възраст 20-40г. Обикновено са работещи или трайно безработни, на средна възраст 50-70г., обикновено са

работещи или пенсионери. През 2016 г. две жени са задължени да участват в Специализирана програма за извършители на домашно насилие, като само една от тях е започнала реално да се среща с психолог.

Профил и основни характеристики на извършители на домашно насилие: Брачен статус: 20% от извършителите съжителствали с партньора с брак; 75% са съжителствали на семейни начела без брак; 5% имат роднинска връзка.; Възраст: 20% от извършителите са на възраст 50–70 години; 30% – на възраст 20–30 години; 50% – на възраст 30–50 години.; Взаимоотношения жертви и извършители: между съпрузи 95%; с роднинска връзка 5%. Сред причините за домашното насилие най-често се посочва ролята на разстройството на брачните отношения поради зависимост на съпруга от алкохол, наличието на психическо разстройство и комплекси.

3.5. Обобщени изводи за Глава Трета

Процесът на партньорство между ангажираните институции, с прилагане на ЗЗДН в област Разград, се задълбочава през последните десет години в резултат на прилагане на Местния механизъм за сътрудничество по ЗЗДН. Съвместната работа по превенция на домашното насилие се характеризира със засилено сътрудничество между институциите и повишена обществена информираност по проблема.

Прилагането на Закона за защита от домашното насилие в община Разград има над 13-годишна история. Опитът на Центъра на НПО в Разград показва високо ниво на регистрирани и докладвани случаи на домашно насилие, чрез лични посещения и индивидуално консултации на жертвите и извършителите по места. В практиката се наблюдава желание, но финансова невъзможност на лицата да докладват и да търсят съдействие от компетентните институции. В

тази връзка, екипът на Консултативния център организира мобилни екипи и прилагане на метода на мобилна интегрирана работа, която сдружението стартира по време на проектна инициатива.

Оценката на институционализиране на областно ниво в Разград, е красноречиво доказателство за многопластовия характер и необратимост на процеса на партньорство по превенция на домашното насилие. Изведени са изводи за необходимост от обучение на професионалисти и обмен на информация, както и ценен опит в прилагане на ЗЗДН в област Разград. Налице е създаване и популяризиране на добри практики и организиране на обучения, които планомерно увеличават подготовката и осигуряват по-висока компетентност на всички участници в Местния механизъм по приложение на ЗЗДН.

Изводите се основават на активната ми роля на изследовател, организатор, оценител, анализатор и наблюдател на напредъка по прилагане на ЗЗДН в област Разград, но и натрупан опит за създаване, координиране и функциониране на Местен механизъм за партньорство по превенция на домашното насилие. Опитът се базира на ръководство на неправителствена организация, която има експертиза в предоставяне на подкрепа на жертви на семейно насилие и специализирана работа с извършители на домашно насилие. Гражданската организация управлява консултативен център, който е основен двигател на процесите на положителна промяна в Лудогорието, в полето на превенция на домашното насилие.

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ПРИЛАГАНЕТО НА МЕСТЕН МЕХАНИЗЪМ ЗА ЗАЩИТА ОТ ДОМАШНО НАСИЛИЕ

4.1. Постановка на изследването

Основна цел на изследването е проучване и оценяване на резултатите от прилагане на механизъм за партньорство между специалистите от заинтересованите институции по прилагане на ЗЗДН: да споделят информация, опит и впечатления за постигане на единодействие по защита от домашното насилие в област Разград.

Задачи:

1. Да се изследва прилагането на ЗЗДН от компетентните институции, които работят по темата за домашното насилие и да се анализират предложения във връзка с подобряване на практиката по неговото прилагане;
2. Да се анализират трудностите и предизвикателствата, които срещат специалистите от институциите при прилагане на закона;
3. Да се реализира, проследи и оцени действието на Местния механизъм за приложение на закона за защита от домашно насилие в област Разград (2011-2018);

Хипотеза на изследването: Ако се разработи и реализира механизъм за партньорство между институциите за прилагане на ЗЗДН, ще се помогне за усъвършенстване на конкретните дейности и ще се повиши ефективността в работата на полиция, съд, прокуратура, социални служби, помагачи организации за реализиране превантивната функция на закона, социална защита на пострадалите и корекционно-възпитателна работа с извършителите.

Теза на изследването: Да се покаже, че различните гледни точки, възможностите за партньорство, трудности, постижения и дефицити в прилагане на ЗЗДН, са ценен принос за задълбочаване на сътрудничеството, в рамките на Местния механизъм за приложение на ЗЗДН в област Разград.

Проучването изследва процеса на прилагане на Местен механизъм за защита от домашно насилие в област Разград, като идентифицира добри практики и инициативи, възможности за промяна и усъвършенстване на действащата нормативна уредба и правомощия на различни институции. Същевременно се проследява процесът на промяна и как върви общият напредък, съществуващи трудности и как се преодоляват с общи усилия. Изследването спомага за подобряване на процеса на разработване и прилагане на местни стратегии за повишаване знанията и компетенциите на институциите, които прилагат ЗЗДН.

Експерименталното изследване се провежда под методическото ръководство и участие на проф. д-р Нели Бояджиева, СУ „Свети Климент Охридски“, която е основен учител по ЗЗДН на представители на институциите в област Разград и супервизор на екипа на Консултативния център по проблемите на домашното насилие в Разград.

Етапи и условия на провеждане на изследването: Методиката обхваща общо шест проучвания (2007 г.-2018 г.), използващи следните методи: Предварително теоретично проучване (2014 г.-2018 г.), в което са изследвани и анализирани различни източници; Полуструктуриран въпросник за самооценка на ръководители на институции, попълнен четири пъти (2011 г., 2013 г., 2016 г., 2017 г.), с 87 участника; Полуструктуриран въпросник („Да споделя и аз“) от представители на компетентните институции, попълнен три пъти (2015 г., 2016 г., 2017 г.) с 520 участника; три фокус-групи (2016 г.) с 37 участника; Полуструктуриран въпросник - експертна оценка от професионалисти (2018 г.) с 42 участника. По време на подготвителния етап е организирано количествено проучване „лице в лице“ сред жени и девойки в град Разград (2007 г.), с 400 участника с цел да се изследва степента на насилие сред жените и девойките на територията на град Разград.

Обхват на изследването и формиране на извадката: Изборът на целеви групи е ориентиран към подобряването на сътрудничеството и обмяна на опит и пренос на добри практики по темата на домашното насилие. Изследвани са подходи и методи в дейността на институциите по прилагане на ЗЗДН, като е обърнато специално внимание на сътрудничеството и взаимодействие на професионалистите от ангажираните институции. Извадката на всеки използван изследователски инструмент е формирана внимателно, като балансирано са подбрани участниците да включват представители от всички подписали Местния механизъм за приложение на ЗЗДН институции.

Критерии и показатели за проследяване на резултатите: повишаване капацитета на отделните институции и координиране на работата по прилагане на ЗЗДН; увеличаване на регистрираните случаи и предоставените услуги по ЗЗДН, предвидени като мярка за специализирана работа с жертви и извършители на домашно насилие; създаване на координиращ орган по прилагане на ЗЗДН; включване на нови институции в процеса на партньорство.

4.2. Анализ на резултатите от прилагане на Местен механизъм за защита от домашно насилие в Разград

В област Разград успешно функционира Местен механизъм за приложение на ЗЗДН, с координираща роля на Сдружение „Център НПО в Разград.“ Върхов момент в процеса е създаване на Областен съвет по превенция на домашното насилие към областния управител, който осигурява взаимодействие и координация за постигане на успех по прилагане на ЗЗДН.

Областният съвет е иновативен модел за партньорство по превенция на домашното насилие, обединяващ всички заинтересовани страни, компетентни институции (вкл. съдебната власт), структури на здравеопазването, образованието и адвокатурата. В резултат на съвместната работа през последните години, се наблюдават системни устойчиви връзки и координация в дейността на ангажираните органи по превенция на домашното насилие.

Подготовката и подписването на Местният механизъм за сътрудничество по ЗЗДН в област Разград е предшествано от няколкогодишна усилена работа по темата по време на Подготвителния етап (2004 г. – 2010 г.). Проведено е първо проучване в град Разград, организирани са поредица работни срещи между институциите, сключени са двустранни споразумения за сътрудничество между институции и неправителствена организация. Изведени са няколко приоритета за работа, проблемни области и предизвикателства, които стоят на дневен ред пред компетентните органи за разрешаване. Същевременно за първи път темата за превенция на домашното насилие е включена в стратегически документи на община Разград. В края на Подготвителния етап са направени важни предложения за нормативни промени; засилване ролята на местните институции; координация, сътрудничество и обучение; разкриване на нови социални услуги.

Заинтересованите институции по прилагане на ЗЗДН в област Разград са включени в поредица от различни проучвания, оценки, анализи, работни срещи, обменни посещения и други инициативи. Създаването на условия за сътрудничество между компетентните органи започва с проведени семинари през есента на 2011 г., по инициатива на сдружение „Център на НПО в Разград.“ Целта на обученията е полицейските служители и заинтересованите институции по прилагането на закона да се запознаят с различни практики, да обменят информация и опит.

Едновременно, чрез използване на два метода, е проведена Първа входяща оценка на взаимодействието на институциите в област Разград по прилагане на ЗЗДН. Първата оценка има роля на констатиращо изследване, проведено чрез самооценка и сравнителен анализ на прилагане на ЗЗДН от компетентните органи в Лудогорието (10.2011 г.).

4.2.1. Входяща оценка

Напредъкът в прилагане на специалния закон за първи път е измерен по време на Предварителния етап (10.2011 г.), два месеца преди подписване на Местния механизъм за сътрудничество по ЗЗДН. Участниците отговарят на въпроси, свързани с това как институциите прилагат Закона; колко често работят с жертви на домашно насилие; какви проблеми срещат; сътрудничат ли си помежду си и как според тях може да се подобри работата по проблема с домашно насилие за да се постигне максимално качествен и ефективен резултат. Информацията от анкетата е систематизирана и обобщена. Използвана е специално разработена карта за

оценка по прилагане на ЗЗДН, като извадката обхваща 20 представители на компетентните органи: полиция, Районен съд, Окръжен съд, Районна прокуратура, Дирекция „Социално подпомагане, адвокатска колегия, Център на НПО, Сдружение „Център за теб“, основни училища.

Първата входяща оценка има роля на констатиращо изследване, проведено чрез самооценка и сравнителен анализ на прилагане на ЗЗДН от ангажираните институции в област Разград (10.2011г.). Основните изводи са; че липсва установен механизъм на взаимодействие между институциите с цел ефективна превенция на домашното насилие. Координацията между заинтересованите страни не е на необходимото ниво и не са достатъчни усилията за ефективен обмен на информация.

4.2.2. Сравнителен анализ

За подобряване на практиките на партньорство е проведен сравнителен анализ на резултатите по прилагане на ЗЗДН от компетентните органи (2011 г.), чрез стандартизирана карта с девет критерия. Анализирани са напредъкът на районен съд, прокуратура, полиция, дирекция „Социално подпомагане“ и Сдружение „Център на НПО в Разград“, като най-често срещан проблем е посочена липсата на координация и неефективна обмяна на информация между институциите.

Целта на направения анализ (по време на Предварителния етап) е да се очертаят проблемите за решаване и да се идентифицират предизвикателства при прилагане на ЗЗДН. Изследвани са подходи за използване на типични институционални инструменти за подкрепа на жертви на домашно насилие; съществува ли екип за работа по прилагане на Закона; води ли се Регистър на пострадали от домашно насилие; Провежда ли се вътрешно обучение как се прилага ЗЗДН; механизми за сътрудничество с други институции; по какъв начин се проследява развитие на случаите; съществува ли практика за насочване на жертви към Консултативния център по проблемите на домашното насилие; на какво ниво е съвместната работа по конкретни случаи; съществува ли публична информация за разгледани случаи.

В резултат на проведения сравнителен анализ, са направени препоръки за подобряване на съвместната работа в процеса на качествено и ефективно предоставяне на социални услуги на жертви на домашно насилие и работа с извършители на насилие. Чрез периодична обмяна на опит и информация между ангажираните по проблема институции, се подобрява цялостната работа по специалния закон.

4.2.3. Втора междинна оценка на Местния механизъм по ЗЗДН

По време на Предварителния етап е организирана втора текуща оценка на Местния механизъм по ЗЗДН на областно ниво в Разград две години по-късно (03.2013 г.). Участието на представители на различни институции, ангажирани по проблема с домашното насилие, има за

цел да оцени напредъка по прилагане на ЗЗДН и на Местния механизъм за сътрудничество по закона, две години след приемането му. Обмяната на опит и информация е изведена на челно място като резултат и се регистрират нагласи служителите да търсят иновативни подходи в работата си.

Професионалистите идентифицират няколко ключови препоръки, които е необходимо да бъдат следвани, за да се подобри общото прилагане на ЗЗДН чрез местния механизъм. В рамките на дискусиите са направени предложения за подобряване на механизма на единодействие, партньорство и сътрудничество. В края на Предварителния етап (2013 г.) се отбелязва напредък по някои от темите. Започнал е процес по включване на образователните институции в Местния механизъм за прилагане на ЗЗДН; продължават целенасочените усилия за информиране на гражданите; провеждат се обучения за представители на компетентните органи.

Общ извод за Предварителния етап на развитие е, че с подписването на Местния механизъм за партньорство по приложение на ЗЗДН в област Разград, се поставя начало на процес по създаване на общ модел на работа при случай на домашно насилие и се усъвършенстват уменията на специалистите, като се подобрява координацията. Наложително е да се подобрява непрекъснато сътрудничеството между институциите за успешно прилагане на закона. Периодичните срещи, обмяната на информация и добри практики са предпоставка за придобиване на увереност у специалистите в професионалните им умения за успешна (социална) работа с жертвите и извършителите на домашно насилие.

4.2.4. Трета междинна оценка

По време на Същинския етап на развитие на Местния механизъм по ЗЗДН е проведена Трета междинна оценка (две години след втората оценка и четири години след създаване на Местния механизъм за сътрудничество, 2015 г.). Анкетната карта се състои от 16 отворени и затворени въпроси, разпределени в два раздела: Да споделя и аз и Обща информация. Подобряване на правомощията на ключовите институции, усъвършенстване на правната рамка и споделянето на добри практики обобщават отговорите на участниците.

Резултатите от третата междинна оценка показват недвусмислено напредък по време на Същинския етап от развитие на Местния механизъм: 1) Създаден е синхрон в работата на институциите в резултат на дългогодишно сътрудничество, в рамките на Местния механизъм за прилагане на Закона за защита от домашното насилие в Област Разград. Налице е много добро сътрудничество между Центъра на НПО в Разград, полицейските управления, районните съдилища и прокуратури - съкратени са сроковете от регистриране на случай до възможността за получаване на заповед за незабавна защита по ЗЗДН.

2) Включените местни институции в прилагането на ЗЗДН от област Разград, регулярно обменят информация и документи по повод случаи на домашно насилие, сочат резултатите от оценката. Стремещът на специалистите е да се помогне максимално бързо на жертвите и да се намалят сроковете за реагиране и подготовка на документи.

4.2.5. Анализ на резултатите от допитване с въпросник на представители на компетентни институции

По време на последните два етапа от развитие на Местния механизъм за партньорство по ЗЗДН (Същински и Заклучителен), е проведено анкетно проучване в рамките на тригодишен период (2015 г., 2016 г., 2017 г.), чрез използване на въпросник от представители на компетентните институции (N=520). Анализът е фокусиран върху идентифициране на тенденции във възприятията и нагласите на запитаните специалисти относно ефективно прилагане на закона за защита домашно насилие.

С навлизане в своя последен, заключителен етап от развитие на Местния механизъм, е налице създаване и популяризиране на добри практики и организиране на обучения, които планомерно увеличават подготовката и осигуряват по-висока компетентност на всички участници в Местния механизъм по приложение на ЗЗДН. Процесът на взаимодействие между ангажираните институции, с прилагане на ЗЗДН в област Разград, се задълбочава през последните десет години. Работата по превенция на домашното насилие се характеризира със засилено сътрудничество между институциите и повишена обществена информираност по проблема.

Открояват се положителни тенденции в резултат от развитие на партньорството между институциите по прилагане на ЗЗДН в заключителния етап на Местния механизъм: С около 20% е нараснала положителната оценка за Местният механизъм за защита от домашно насилие за две години. Изцяло ефективен е местният механизъм - показва положителна тенденция средно с 10% на година – над една четвърт (27.59%) през първата година (2015 г.), повече от една

трета (36.11%) през втората година (2016 г.) и близо половината (45.38%) запитани специалисти през третата година (2017 г.).

Предложенията за подобряване на процеса по превенция на домашното насилие са обобщени според избора на участвалите професионалисти. Най-голям процент, една трета (33.02%) от запитаните, посочват *информираността на обществеността по проблемите на домашното насилие*: най-често споменаваната дума в отговорите е „информираност“; Популяризиране на възможностите за защита; подобряване на информираността на обществеността; По-голяма информираност за правата на жертвите на домашно насилие; на подрастващите с цел намаляване на латентните случаи; Засилен медиен отзвук върху проблема за домашното насилие; работа в училище с деца и родители; сред рисковите групи за правата им по ЗЗДН; сред институциите и обществеността за местния механизъм и възможностите за прилагане на ЗЗДН; регламентиране на контрола на взетите мерки вкл. чрез електронни средства;

Законът за защита от домашното насилие е популярен и се прилага ефективно в област Разград по време на време на Същинския и Заключителен етапи в развитие на Местния механизъм за партньорство по ЗЗДН. Изследвани са практики в други административни области с опит по темата (Плевен, Ловеч, Монтана, Хасково). Домашното насилие вече не е тема табу и привлича общественото внимание. Изграденият междуинституционален механизъм за сътрудничество в област Разград дава положителни резултати. Обмяната на опит и

информация между компетентните органи подобрява цялостната работа по закона и ключов фактор за повишаване на професионалните умения на специалистите. Налице е позитивна работна среда за обмена на информация и опит по ЗЗДН в област Разград. Доброто взаимодействие между отделните институции са водещ фактор за по-качествено прилагане на ЗЗДН.

4.2.6. Четвърта текуща оценка

Четвърта текуща оценка е проведена през Заключителния етап от развитие на Местния механизъм за партньорство по ЗЗДН. Използва се

създадената карта за оценка за Трета междинна оценка, с 16 отворени и затворени въпроси. Четвъртата текуща оценка на Местния механизъм за партньорство по ЗЗДН, организирана по

време на Заключителния етап (след създаване на ОСПДН), затвърждава положителните изводи за неговата роля.

В огромно мнозинство (94%) запитаните професионалисти са запознати със ЗЗДН, като незначителна част само за чували за документа (6%). Познаването на закона е в резултат на последователното прилагане и на организиранията обучения и дейности за координация и сътрудничество, които повишават компетенциите и поддържането на контакти между професионалистите. Сътрудничеството между ангажираните институции с цел превенция на домашно насилие, е основополагащ фактор за успешното прилагане на закона. Периодичните работни срещи, обмяната на информация и добри практики са предпоставка за придобиване на увереност в професионалните умения за успешна социална работа с жертвите и извършителите на домашно насилие.

Преобладаващата част от специалистите (82%) контактуват с други институции по проблема, което е показателно за изградено сътрудничество и създадено доверие, както и споделеното разбиране, че проблемите на домашното насилие са комплексни и изискват съвместна професионална намеса.

Около две основни групи са организирани препоръките за подобрене работата по превенция на домашното насилие и специално дейността на Местния механизъм за партньорство, показват данните от Четвъртата текуща оценка, проведена по време на Заключителния етап от развитие, след създаване на Областен съвет за превенция на домашното насилие в област Разград. Подкрепата от институциите и изграждане на подслон за пострадали от домашно насилие са посочени от една пета от отговорилите. Повишена информираност за домашното насилие и обучения за професионалисти е втората група отговори, която има подкрепа на една десета от запитаните.

4.2.7. Оценяване прилагане на закона за защита от домашно насилие

Прилагането на закона за защита от домашното насилие е оценено чрез три инструмента в продължение на седемгодишен период (2011 г. – 2019 г.), по време на Предварителен и Заключителен етап от развитие на Местен механизъм за партньорство по ЗЗДН в област Разград.

4.2.7.1. Фокус-група

Изследване мнението и гледните точки на експерти и професионалисти, които прилагат специализирания закон в България, е важна част от процеса на оценка на Закона за защита от домашното насилие. Три фокус групи с професионалисти от компетентните институции за оценка на работата по Закона за защита от домашно насилие са проведени в началото на Заключителния етап от развитие, след създаване на Областен съвет за превенция на домашното насилие в област Разград (06.2016г.) в град Разград.

Участниците в дискусиите констатираха инициатива и управление на успешно функциониращ местен механизъм за прилагане на ЗЗДН, с координираща роля на Център НПО в Разград. Върхов момент е създаване на Областен съвет за превенция на домашното насилие към областния управител (02.2016г.), който осигурява взаимодействие и координация за постигане на успех по прилагане на ЗЗДН. Институциите осъществяват системни и устойчиви връзки и координация на дейността по превенция на домашното насилие.

На следващо място експертите посочват създаване и популяризиране на добри практики и организиране на регулярни обучения, които планомерно увеличават подготовката и осигуряват по-висока компетентност на всички участници в прилагането на местния механизъм. В ход е обучение на професионалисти, обмен на информация и опит по темата. Важна част от целия процес са превенция и ограничаване на рецидивите чрез консултиране, съветване и помощ в Консултативния център по проблемите на домашното насилие.

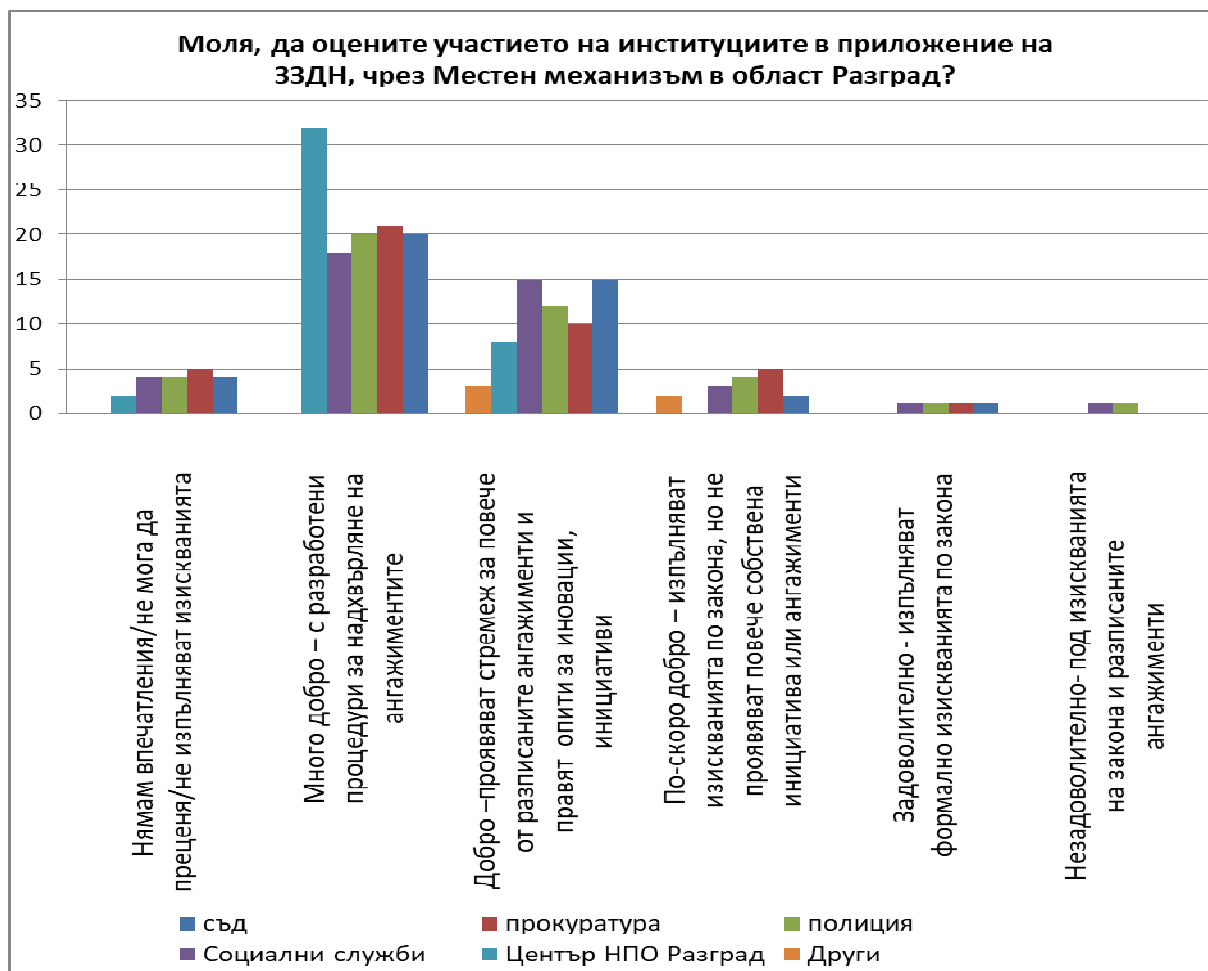
В началото на Заключителния етап от развитие на Местния механизъм за ЗЗДН (няколко месеца след създаване на Областния съвет за превенция на домашното насилие в област Разград) са направени няколко важни изводи за повишена информираност, проблеми с доказване на домашно насилие в етническите групи, ролята на съда и прокуратурата, липса на процедури за идентифициране в образователните институции, ролята на местната власт.

4.2.7.2. Полуструктуриран въпросник за самооценка

Полуструктуриран въпросник за самооценка е попълнен четири пъти в различни периоди (2011, 2013, 2016, 2017), N=87. Въпросникът е попълнен за първи път през първата година на Предварителния етап (2011 г.), след това е попълнен две години по-късно по време на същия етап (2013 г.), за трети път е попълнен през първата година на Заключителния етап (2016 г.) и последно е попълнен една година по-късно (2017 г.), на втората година от създаване на Областен съвет за превенция на домашното насилие в област Разград.

За втората година от Заключителния етап в развитието на Местния механизъм за партньорство по ЗЗДН е констатирано, че е постигнато високо ниво на междуинституционално взаимодействие в посока превенция на домашното насилие в област Разград. Професионалистите споделят задоволство от голямо разнообразие и високо качество на услугите за пострадали и извършители на домашно насилие, засилено партньорство между институциите, които прилагат Закона за защита от домашно насилие. В областта на образованието е създадена е Пилотна мрежа от училища, които казват СТОП на домашното насилие (2018 г.).

4.2.7.3. Експертна оценка на професионалисти

Проучване чрез експертна оценка се провежда сред 42 професионалисти, които прилагат закона за защита от домашното насилие в област Разград в заключителния етап от функционирането на Местен механизъм за сътрудничество по ЗЗДН. Експертната оценка е проведена през третата година от създаване на Областен съвет за превенция на домашното насилие в област Разград. Използван е въпросник на експертна карта, попълван през лятото на 2018 г.

Целта е да изследва мнението на професионалисти, като отчита важността на натрупания опит в практиката на институциите, които са партньори в Местния механизъм по приложение на ЗЗДН в област Разград. Обобщаването на данните дава възможност за оценка на прилагане на Механизма за партньорство и формулиране на препоръки, конкретни приложения и привличане на допълнителни ресурси.

Специален въпрос оценява участието на институциите в прилагане на ЗЗДН, чрез Местен механизъм в област Разград. Експертите оценяват степента на ангажираност на всеки компетентен орган по 5-степенна скала и отговор „Нямам впечатления/не мога да преценя/не изпълняват изискванията“. Всички посочени отговори са сумирани и е получена средно

аритметична оценка за всяка институция, като оценките са в интервал добра (3,86) и много добра оценка (4,57).

Най-голяма концентрация на отговори се групират около две основни възможности на представяне, съответстващи на „Добро – проявяват стремеж за повече от разписаните ангажименти и правят опити за иновации, инициативи“ и „Много добро – с разработени процедури за надхвърляне на ангажиментите“. Двата отговора събират общо над четири пети (83,6%) подкрепа от всички експерти, които са оценили персонално представянето на основните институции в Местния механизъм в Разград.

Експертите оценяват положително активността на институциите по прилагане на ЗЗДН в област Разград в рамките на местен механизъм. Според експертите институциите надхвърлят със своята работа конкретно подписаните ангажиментите по Механизма за прилагане на закона в Лудогорието. Една трета от институциите имат разработени процедури за прилагане на законодателството за домашно насилие, съобразени с Местния механизъм. В половината от всички участващи органи се прилагат процедури, които улесняват прилагането на специалния ЗЗДН. Оценено е високо участието на ангажираните институции в процеса на прилагане на ЗЗДН, чрез Местен механизъм за сътрудничество в област Разград, като те са в интервал добра (4,00) и много добра оценка (4,57). Двата ранга събират преобладаваща подкрепа от всички експерти, които са оценили персонално представянето на основните институции в Местния механизъм в Разград.

Висока експертна оценка от мнозинството експерти получават съдилищата (Добра 4,14), особено съдебните институции в съдебен район Разград. Същевременно експертите оценяват положително работата на социалните работници в област Разград с по-ниска скала (Добра 3,86). Близки са резултатите на други две основни институции, като средната оценка за полицията в област Разград е Добра 4,05. Експерти споделят, че полицейските служби имат разработени собствени процедури, с които надхвърлят на ангажиментите им в местния механизъм, предвидени в закона. Прокуратурата в област Разград получава също добра оценка за дейността си по прилагане на специалния закон за защита от домашно насилие (Добра 4,02). Най-висока експертна оценка получава работата на неправителствената организация, която повече от 10 години системно работи за превенция на домашното насилие в Лудогорието (Много добра 4,57).

Един от десет запитани смята, че основните институции в местния механизъм в Разград имат незадоволително представяне, изпълняват формално изискванията по закона или изпълняват нормативните изисквания, но не проявяват собствена инициатива или ангажименти. Близко същия дял споделят, че нямам впечатления, не мога да преценя или не изпълняват изискванията.

През третата година от Заключителния етап в развитие на Местния механизъм за приложение на закона за защита от домашно насилие в област Разград е констатирана неговата ключова роля за постигнатите успехи в полето на превенция и подкрепа на пострадалите. Доброто взаимодействие между институциите и неправителствения сектор е ключово за подобряване на положението на жертвите на домашно насилие. Важно е да продължи системната работа за обучение и развитие на ангажираните специалисти, като се надграждат постиженията и се усвояват нови методи за консултиране, помощ и подкрепа. Необходимо е да се развива познанието за спецификата в индивидуалната работа на различните професионалисти, като се укрепва процеса на сътрудничество. Съдиите и прокурорите имат ключово място в координационните механизми за получаване на съдебна защита по ЗЗДН и наказателно преследване на извършителите на насилие. Представителите на съдебната власт имат основна роля в обучителни програми и междуинституционална координация. Широкото участие на местни заинтересовани страни в процеса на партньорство увеличава успехите при защита на пострадалите от домашно насилие. Ресурси в тази посока има в образователните и медицинските среди, местните власти и религиозните общности, адвокатурата и неправителствения сектор.

4.3. Обобщени изводи за Глава Четвърта

Процесът на взаимодействие между ангажираните институции, с прилагане на закона за защита от домашно насилие в област Разград, се задълбочава през последните десет години чрез пилотиране, разработване и апробиране на Местен механизъм. Партньорството по превенция на домашното насилие се характеризира със засилено сътрудничество между институциите и повишена обществена информираност. Участниците в Местния механизъм са запознати с възможностите на специалния ЗЗДН и ролята на всеки при неговото прилагане. Всички професионалисти имат изграден модел на работа и комуникация с институциите. Налице е системен процес на обмен на информация и проследяване на случаите между отделните органи и организации.

Моделът на партньорство в област Разград има няколко важни предимства: използва се добрата нормативна основа за създаване и развитие на подходящи социални услуги; съществува засилено сътрудничество между институциите; направени са сериозни инвестиции в социален капитал; увеличен е административният капацитет – издадени са наръчници, доклади и информационни материали, улеснени са процедурите на взаимодействие и координация.

ИЗВОДИ

- I. Приемане на модерна правна рамка за противодействие на домашното насилие е ключов етап при установяване на подходящи условия за сътрудничество между компетентните институции. В България има добре развита нормативна уредба за превенция на домашното насилие с приет модерен закон в началото на 21 век (2005г.).
- II. Създаването на местен механизъм за взаимодействие по домашно насилие (област Разград) включва мултидисциплинарна работа и използване на мулти-институционален подход в социалната работа с уязвими групи, като модерен и ефективен подход за решаване на конкретни проблеми.
- III. Ролята на Местния механизъм за приложение на закона за защита от домашно насилие в област Разград е определяща за постигнатите успехи в полето на превенция и подкрепа. Доброто взаимодействие между институциите и неправителствения сектор е ключово за подобряване на положението на пострадалите от домашно насилие.
- IV. Процесът на обучение на компетентните специалисти надгражда постиженията - непрекъснато се усвояват нови методи за консултиране, помощ и подкрепа.
- V. Широкото участие на местни заинтересовани страни в процеса на сътрудничество увеличава успехите при защита на пострадалите от домашно насилие.
- VI. Доброто взаимодействие между компетентните органи е водещ фактор за по-ефективно прилагане на закона. Създаден е синхрон в работата на институциите в резултат на дългогодишно партньорство, в рамките на Местния механизъм за приложение на ЗЗДН в Област Разград. Налице е много добро сътрудничество между Центъра на НПО в Разград, полицейските управления, районните съдилища и прокуратури.
- VII. Учредяване на Областен съвет за превенция на домашното насилие в област Разград развива постиженията на Местния механизъм за приложение на ЗЗДН в област Разград. Създаване на Пилотна мрежа от училища, които казват СТОП на домашното насилие, отбелязва следващ етап в процеса на партньорство.
- VIII. Добрата работа на съда и прокуратурата при издадени и нарушени заповеди за защита от домашно насилие, са един от основните резултати от прилагане на Местен механизъм за защита от домашното насилие в област Разград. Магистратите имат определящо място при получаване на съдебна защита по ЗЗДН и наказателно преследване на извършителите на насилие.

- IX. Наблюдава се повишаване на професионалната и компетентна намеса на полицейските служители, които са добре подготвени за „работа на терен”, но динамика в заетост и непопълнен щат са пречка за ефективно разгръщане на пълния капацитет. Полицията осъществява контрол, но среща трудности при проследяване на изпълнението на мерките за защита по ЗЗДН.
- X. Специализираната програма за извършители на домашно насилие е в процес на развитие и усъвършенстване. Констатиран е увеличен брой полицейски преписки за нарушение на съдебна заповед по ЗЗДН (чл.296 от НК), заведени са досъдебни производства, по част от които има и влезли в сила съдебни решения.
- XI. Създават се образователни програми сред подрастващите. Изготвена е Програма за превенция на домашното насилие в училища и детски градини в област Разград, утвърден от областния управител на Разград (Об.2017г.). Разработват се специфични програми за превенция на домашното насилие за всяко едно пилотно училище на основата на областния документ.
- XII. Има напредък и предстои за откриване на Кризисен център в град Разград, като следващ етап и задължителен елемент от работата по защита на жертвите в региона. Може да се отчете начало на взаимодействие за разкриване на подслон за пострадалите от домашно насилие в Лудогорието.
- XIII. Медицинските специалисти и адвокати са въввлечени в процеса на превенция на домашното насилие. В новия състав на ОСПДН (2018г.) са включени председателят на Сдружението на общопрактикуващите лекари в Разград и Секретарят на Адвокатска колегия Разград.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В дисертацията се изследва многопластовия характер на партньорството при социална защита от домашно насилие. Обобщените и анализирани емпирични резултатите доказват първоначалното очакване, че в процеса на прилагане на Местен механизъм за защита от домашно насилие в Разград се повишава ефективността на компетентните институции, в следствие от процеса на партньорство между тях.

Конструиран е реален модел на Местен механизъм за партньорство при прилагане на ЗЗДН, който включва структура, процедури, и заинтересовани страни в активна роля за постигане на реални резултати в превенцията на домашното насилие. Чрез създаване на модела се очаква да се обогатят изследванията в полето на социално-педагогическата работа и формите за организация и управление на социалните дейности у нас, чрез изследване в действие на процесите на социално партньорство.

Като резултат от изследователската работа е установено, че Местният механизъм за приложение на ЗЗДН в област Разград е иновативна форма на социално партньорство в България, която не е нормативно закрепена, но има характеристики на междуинституционален механизъм за сътрудничество.

Организирано е проучване на прилагане на Местен механизъм за защита от домашно насилие в област Разград, като са идентифицирани добри практики и инициативи, възможности за промяна и усъвършенстване на действащата нормативна уредба и правомощия на различни институции. Изследването спомага за подобряване на процеса на разработване и прилагане на местни стратегии за повишаване знанията и компетенциите на институциите, които прилагат ЗЗДН. Местният механизъм за приложение на Закона за защита от домашното насилие в Област Разград е проследен в няколко етапа, като са използвани различни инструменти за оценяване на неговото развитие.

1. Оценка на прилагане на Местния механизъм за партньорство по ЗЗДН в контекста на етапите на развитие

В резултат на сериозна работа по време на Подготвителния етап (2004 г. – 2010 г.) са изведени няколко приоритета за работа, проблемни области и предизвикателства, които стоят на дневен ред пред компетентните органи за разрешаване. В края на Подготвителния етап са направени важни предложения за нормативни промени; засилване ролята на местните институции; координация, сътрудничество и обучение; разкриване на нови социални услуги.

Общ извод за Предварителния етап на развитие (2011-2014) е, че с подписването на Местния механизъм за приложение на ЗЗДН в област Разград, се поставя начало на процес по създаване на общ модел на работа при случай на домашно насилие и се усъвършенстват

уменията на специалистите, като се подобрява координацията. По време на Предварителния етап се извежда извод за липса на установен механизъм на взаимодействие между институциите с цел ефективна превенция на домашното насилие. Координацията между заинтересованите страни не е на необходимото ниво и не са достатъчни усилията за ефективен обмен на информация. В началото на Предварителния етап са направени препоръки за подобряване на съвместната работа в процеса на предоставяне на социални услуги на жертви на домашно насилие и работа с извършители на насилие. Констатира се, че се подобрява цялостната работа по специалния закон, чрез обмяна на опит и информация между компетентните институции.

Има напредък по време на Същинския етап от развитие на Местния механизъм (2015): създаден е синхрон в дейността на компетентните органи в резултат на сътрудничеството в рамките на механизма за партньорство на ЗЗДН в Област Разград. Постигнати са съкратени срокове от регистриране на случай до получаване на съдебна защита за пострадалите по ЗЗДН. Включените местни институции в прилагането на ЗЗДН от област Разград, регулярно обменят информация и документи по повод случаи на домашно насилие.

Законът за защита от домашното насилие е популярен и се прилага ефективно в област Разград по време на време на Същинския и Заключителен етапи в развитие на Местния механизъм за партньорство по ЗЗДН. Изграденият механизъм за партньорство между институциите в област Разград дава положителни резултати. Обмяната на опит и информация между компетентните органи подобрява цялостната работа по закона и ключов фактор за повишаване на професионалните умения на включените в процеса специалисти. Ангажираните институции работят ефективно в позитивна работна среда за обмен на информация и опит по ЗЗДН в област Разград.

Постигнато е високо ниво на междуинституционално взаимодействие в посока превенция на домашното насилие в област Разград по време на втората година от Заключителния етап (2017г.) в развитието на Местния механизъм за партньорство по ЗЗДН. Професионалистите споделят задоволство от голямо разнообразие и високо качество на услугите за пострадали и извършители на домашно насилие, засилено партньорство между институциите, които прилагат специалния закон. В областта на образованието е създадена Пилотна мрежа от училища, които казват СТОП на домашното насилие (2018 г.).

В началото на Заключителния етап (2018) от развитие на Местния механизъм за ЗЗДН (няколко месеца след създаване на Областния съвет за превенция на домашното насилие в област Разград) е направен важен извод за повишена информираност: Увеличаване на информираността и включване на повече целеви групи в кампании и обучения, са посочени сред най-сериозните успехи в област Разград. Все повече хора познават закона за защита от

домашното насилие, налице са множество съдебни решения, направени са първи стъпки за преодоляване на страха, все повече са в ход предупреждения към насилниците и ограничаващи действия на компетентните органи.

През третата година от Заключителния етап (2018) в развитието на Местния механизъм за сътрудничество по ЗЗДН в област Разград е констатирана неговата ключова роля за постигнатите успехи в полето на превенция и подкрепа на пострадалите. Доброто взаимодействие между институциите и неправителствения сектор е решаващо за подобряване средата за подкрепа на жертвите на домашно насилие. Представителите на съдебната власт имат основна роля в обучителни програми и междуинституционална координация по превенция на семейното насилие. Съдиите и прокурорите имат ключово място в координационните механизми за получаване на съдебна защита по ЗЗДН и наказателно преследване на извършителите на насилие. Широкото участие на местни заинтересовани страни в процеса на партньорство увеличава успехите при защита на пострадалите от домашно насилие.

2. Предизвикателства

Идентифицирани са четири ключови предизвикателства за бъдеща работа по превенция на домашното насилие, свързани с укрепване на междуинституционалните връзки, разширяване на участниците в местния механизъм, активизиране на образователните институции и системно прилагане на програмите за работа с извършители на домашно насилие. Основната тема за партньорството между институциите при прилагане на ЗЗДН е включена в стратегически документ „Насоки за действие по превенция на домашното насилие в област Разград.“ Другите важни теми са обществена осведоменост и информираност; превенция, идентифициране и ранно сигнализиране; професионална подкрепа за пострадали и извършители на домашно насилие; социален капитал и инфраструктура.

1. Продължаване процеса на укрепване на междуинституционалните връзки. Утвърждаване на резултатите от продължителната и непрекъсната работа за укрепване на партньорството и подкрепа на компетентните институции в област Разград, както и пренасяне на добрия опит в други региони. Ключов фактор за успех е да продължи да се предоставя техническа помощ за развитие на институционалния капацитет и експертен потенциал.

2. Разширяване кръга от институции за участие в Местен механизъм за партньорство по ЗЗДН в област Разград. Местният механизъм за партньорство е необходимо да бъде развиван, като се прави периодичен преглед на дейностите. Промяната би могла да бъде в посока оценка на партньорството и включване на нови участници, при отчитане на вътрешната динамика.

3. *Увеличаване кръга на образователните институции в процеса на превенция на домашното насилие, като ключов фактор за успех. Необходимо е да започне* Постигане на устойчивост в практическото прилагане на Програма за превенция на домашното насилие в учебните заведения в област Разград, чрез индивидуални училищни програми. Образователните институции в област Разград са важна и необходима част от процеса по превенция на домашното насилие.

4. *Цялостно и системно прилагане на специализирана програма за извършители на домашно насилие.* Необходима е системна работа и взаимодействие между всички институции в област Разград за засилване на контрола по изпълнение на съдебните решения относно извършителите на домашно насилие.

ДОКАЗВАНЕ ХИПОТЕЗА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Обобщените резултати от опитно-експерименталната работа и анализирани на изпълнение на показателите за проследяване на индикаторите, доказват първоначалните очаквания и хипотеза на изследването: Усъвършенстване на конкретните дейности на всяка институция и съвместната работа повишават партньорството, като условие за ефективността на дейностите по защита от домашно насилие на полиция, съд, прокуратура, социални служби, неправителствени организации. По този начин се реализира превантивната функция на закона, социална защита на пострадалите и корекционно-възпитателна работа с извършителите, в резултат на разработен и реализиран механизъм за партньорство между институциите за прилагане на ЗЗДН.

	Показатели	Подготвителен етап	Предварителен етап	Същински етап	Заключителен етап	Степен на напредък
1.	Повишаване капацитета на институциите и координиране на прилагане на ЗЗДН	Няма напредък	Има напредък	Има напредък	Има напредък	Има напредък
2.	Създаване на координиращ орган по прилагане на ЗЗДН	Няма напредък	Няма напредък	Няма напредък	Има напредък	Има напредък
3.	Включване на нови институции в процеса на партньорство при прилагане на ЗЗДН	Няма напредък	Няма напредък	Има напредък	Има напредък	Има напредък
4.	Увеличаване на регистрираните случаи и предоставените услуги по ЗЗДН	Няма напредък	Има напредък	Има напредък	Има напредък	Има напредък
5.	Увеличаване на регистрираните сигнали за домашно насилие	Има напредък	Има напредък	Има напредък	Има напредък	Има напредък
6.	Динамика в заведени съдебни дела по ЗЗДН	Няма напредък	Има напредък	Има напредък	Няма напредък	Без промяна
		Няма напредък	Има напредък	Има напредък	Има напредък	Има напредък

Таблица 11, Показатели за проследяване на резултатите.

Показателите за проследяване на резултатите от експерименталната работа са оценени чрез използване на три индикатора за наличие на напредък, липса на напредък и без промяна. Всеки един от показателите е проследен през четирите етапа на развитие на Местния механизъм за партньорство по ЗЗДН. В пет от общо шест показатели е констатиран напредък, което убедително подкрепя извода за доказване хипотезата на изследването.

ПРЕПОРЪКИ

Препоръките за подобряване на съвместната работа по превенция на домашното насилие в област Разград могат да се групират в няколко основни полета: засилена обучителна дейност; активно включване на образователната общност; подобряване на сътрудничество между институциите; организиране на съвместни срещи; повишена информираност за домашното насилие, гласност и чувствителност; създаване на кризисен център за жертви на домашно насилие; по-голяма информираност относно прилагането на местния механизъм; подкрепа за пострадалите от домашно насилие; специфични препоръки. Обхватът на партньорство и въвличане на други институции, структури и организации в Местния механизъм за сътрудничество по ЗЗДН в област Разград, е необходимо е да се разширява. Най-висока експертна подкрепа събират включване на образователната и здравната сфери. Местните власти също са предпочитан партньор, наред с психолозите и съдилищата, както социални центрове и религиозни общности.

- I. Развиване и укрепване на Местния механизъм за партньорство по прилагане на ЗЗДН в област Разград в посока оценка на сътрудничеството и привличане на нови институции, при отчитане на вътрешната динамика (2017г.).
- II. Поддържане на изградената структура на работа по модела на партньорство и поддържане и ефективно оползотворяване на реалната подкрепа за Областния съвет за превенция на домашното насилие към областния управител и Местния механизъм за партньорство по прилагане на ЗЗДН в Разград. Утвърждаване на статута и авторитета им като уникални местни инструменти с решаваща роля за високите резултати в полето на защита и подкрепа на пострадалите от семейно насилие.
- III. По-нататъшно усъвършенстване устойчиво утвърждаване на изградения модел на партньорството между институциите, усилено взаимодействие, координация и комуникация между отговорните институции по прилагане на Закона за защита от домашното насилие.
- IV. Утвърждаване на единен алгоритъм от ясно разписани процедури за действие при случаи на домашно насилие, като се подобри координацията по прилагане на ЗЗДН на общинско ниво. Необходима е по-силна взаимопомощ, откритост и сътрудничество на компетентните органи при предоставяне на помощ за пострадалите от тормоз в семейството.
- V. Засилване на процеса на обмяна на добри практики и работни срещи, с цел повишаване на квалификацията на специалистите. Предоставяне на техническа помощ за развитие на междуинституционалните връзки, е от ключово значение за партньорството.

- VI. Функционирането на Местния механизъм е в процес на откриване на Кризисен център в град Разград, като следващ етап и задължителен елемент от работата по защита на жертвите в региона.
- VII. Организиране на кампании за неприемане на насилието и за преодоляване страха от подаване на сигнали за случаи на домашно насилие. Организиране на работни формати между институциите, с участие на представители на уязвими групи.
- VIII. Увеличаване и утвърждаване на добрите практики от участието на образователните институции в процеса на превенция. В малките населени места е важно да се утвърждава взаимодействието с кметовете и традиционни културно-просветни и обществени институции (читалища, клубове), като естествени медиатори на хората с държавата и местните власти.
- IX. Развиване на процеса на проактивно действие на дирекции „Социално подпомагане“, чрез идентифициране и регистрация на (пълнолетните) жертви на домашно насилие, както и разширяване обхвата на действие,
- X. Представителите на съдебната власт е необходимо да имат основна роля в обучителни програми и процес на междуинституционална координация. Държавното обвинение в област Разград да участва още по-активно в местния механизъм за партньорство.

ЛИТЕРАТУРА

- Агенция на ЕС за основните права, Violence against women: an EU-wide Survey, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf, (посетена на 30.10.2017).
- Алтернативен доклад относно прилагане на международна закон за гражданство и политическите права в България, кратка версия, Български хелзинкски комитет, август 2018, http://www.bghelsinki.org/media/uploads/special/2018-alternative_report_iccpr_short_version.pdf, (посетена на 03.09.2018)
- Анализ на резултатите от Анкетно проучване на домашното насилие сред възрастни хора, Фондация "Институт за социални услуги в общността" (ИСУО) < http://www.icss-bg.org/wp-content/uploads/2015/07/Analiz_anketno_prouchvane_website.pdf>, (посетена на 08.02.2016г.)
- Бижков, Г., Краевски, В. Методология и методи на педагогическите изследвания, УИ "Св. Климент Охридски", 2008, София.
- Бояджиева, Н., Новите педагогически парадигми и взаимодействието с деца и родители в образованието, сп.Педагогика, 1/2018.
- Бояджиева, Н., Милков, Г. 2013. Наръчник за обучение на специалисти, които работят по случаи на домашно насилие, Център на НПО в Разград, 75 с, ISBN 978-619-90012-2-6.
- Бурляева В. Култура социалного партньорства как условие на процесите на модернизация на руското общество, 2010
- Взаимодействие между институциите и неправителствения сектор за подобряване на положението на пострадалите от домашно насилие, Меморандум с препоръки, Център за изследване на демокрацията, <http://www.csd.bg/artShowbg.php?id=17631>, (посетена на 12.11.2017)
- Годишен отчет за дейността на Областен съвет за превенция на домашното насилие в област Разград (ОСПДН) за 2016г., <http://www.rz.government.bg/bg/358>, (посетена на 05.08.2017)
- Годишен отчет за дейността на Областен съвет за превенция на домашното насилие в област Разград (ОСПДН) за 2018г., <http://www.rz.government.bg/bg/1636>, (посетена на 15.04.2019)
- Декларация на участниците в конференция „10 години не спираме да противодействаме на домашното насилие“, Център на НПО в Разград, 07-08.12.2016, Razgrad, <http://www.ngo-rz.org/>, (посетена на 28.12.2016)
- Делибалтова, В. Проблемът за насилието срещу жени – между обществения отзвук, научните изследвания и социалната работа. – В: Научните изследвания в социалната работа: Състояние и приложение. С., 2005.
- Доклад „Иновативни подходи и добри практики по темата за домашното насилие“, Център на НПО в Разград, 2015г., <<http://ngo-rz.org/ngorz/archives/inovativnipodhodi.pdf>>, (посетена на 08.01.2016)
- Доклад с обобщени данни и основни изводи от проект „Гражданско наблюдение в съдилищата по дела, свързани с домашно насилие“, реализиран с подкрепата на Институт „Отворено общество“ – София, 2005-2006г., http://www.osf.bg/cyeds/downloads/Courtwatch_report.pdf, (посетена на 25.11.2014).
- Доклад „Иновативни подходи и добри практики по темата за домашното насилие“, Център на НПО в Разград, 2015г., <<http://ngo-rz.org/ngorz/archives/inovativnipodhodi.pdf>>, (посетена на 08.01.2016г.)
- Иванова, И., Наблюдението в съда като инструмент на съдебната реформа, Политики, бр.8/2007. <http://ngo-rz.org/ngorz/press/iivanova.pdf>, (посетена на 07.11.2014).
- Иванова, И. и колектив, Обучителен наръчник за социални работници по темата на насилието основано на полов признак, включително домашно насилие, Проект „Подобряване на националната правна рамка в съответствие със стандартите на Съвета на Европа и укрепване на капацитета на компетентните институции, занимаващи се със случаи на домашно насилие и насилие, основано на полов признак“, финансиран по Програма BG 12 на Норвежкия финансов механизъм (2009-2014 г.).

- Иванова, И. Коларова, Д., Домашното насилие и факторите за високата толерантност към него, 30.09.2017г., https://www.dnevnik.bg/analizi/2016/09/30/2834837_domashnoto_nasilie_i_faktorite_za_visokata/, (посетена на 03.03.2018)
- Изследване "Достъп до правосъдие на жени, преживели домашно насилие", финансирано от Фондация „Отворено общество“, 2001г.
- Интернетстраница „Полицията в близост до обществото“, <http://police.ngo-rz.org>, Център на НПО в Разград, (посетена на 16.11.2014)
- Интернетстраница на Областна администрация Разград <<http://www.rz.government.bg/bg/358>>, (посетена на 04.06.2016)
- Координационен механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция, приет с Решение №288 на Министерския съвет от 30.04.2015 г., <http://sacr.government.bg/deinosti/sporazumenie-deistvia-deca-risk/>, (посетена на 28.03.2018).
- Кривирадева, Б., Организация и дейност на социално-педагогическите институции за деца (минало и настояще), С., 2009.
- Мантарова, А. Домашното насилие в България и Македония, Балкани'21, Българска социологическа асоциация, БРОЙ 4/2003, http://www.balkans21.org/2003_4/index.html, (посетена на 28.03.2018); проведено през март 2000 г. от агенция НОЕМА – представително за страната с 1157 души, по поръчка на Джендър проект.
- Мантарова, А. Домашното насилие в България и Македония, Балкани'21, Българска социологическа асоциация, БРОЙ 4/2003, http://www.balkans21.org/2003_4/index.html, (посетена на 28.03.2018). Вж Чачева В., Л. Чонева, Д. Веригик, М. Станкова /2000/ Семейно насилство. Скопје.
- Макева, Б., и колектив, Методически наръчник за работа на полицейските служители по случаи на домашно насилие и насилие, основано на пола, 2016, МВР, Проект „Подобряване на националната правна рамка в съответствие със стандартите на Съвета на Европа и укрепване на капацитета на компетентните институции, занимаващи се със случаи на домашно насилие и насилие, основано на полов признак“, финансиран по Програма BG 12 на Норвежкия финансов механизъм (2009-2014 г.).
- Междуведомствена работна група към Министерството на правосъдието. Координационен механизъм за помощ и подкрепа на пострадали от домашно насилие (проект). София: <<http://www.animusassociation.org/wp-content/uploads/2014/03/Koordinacionen.pdf> > (посетена на 25.08.2014)
- Местен механизъм за приложение на ЗЗДН в област Разград, Център на НПО в Разград, <http://ngo-rz.org/ngorz/arhives/mestennehanizam.pdf>, (посетена на 07.12.2014).
- Милков, Г. Доклад за приложение на Закона за защита от домашното насилие Център на НПО в Разград, 2011г., ISSN 1314-5010.
- Наръчник „Процедури за координация на политики за развитие“, Министерски съвет на Република България, 2009, С.
- Насилието над жени: Интересува ли се правителството на България?, Програма “Мониторинг на насилието над жени” на Институт “Отворено общество” (ИОО), 2006г. Информацията е изготвена от Лилия Сазонова (Център за изследвания и политики за жените). За повече информация по проекта виж: <http://www.soros.org/initiatives/women>, (посетена на 28.03.2018г.)
- Насоки за действие по превенция на домашното насилие 2019-2021г., Областен съвет за превенция на домашното насилие в област Разград, http://www.rz.government.bg/files/info_pages/nasoki_rabota_OSPDN_2019-2021.pdf
- Национална програма за превенция и защита от домашно насилие за 2016г., (посетена на 22.05.2017г.) <<http://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?@lang=bg-BG&Id=2295>>
- Национално изследване на домашното насилие и насилието, основано на полов признак и изработване на Модел за подкрепа на жертвите на насилие <<http://www.csd.bg/artShowbg.php?id=17796>>, Иванова, С., Аналитичен доклад „Национално изследване на домашното насилие и насилието, основано на полов признак в България и Модел за подкрепа на жертвите на насилие“, Фондация „Партньори

България“, 2016г., <http://partnersbg.org/ver2/wp-content/uploads/DGBV_PDFS/Analytical%20Report%20BG_web.pdf>, (посетена на 10.10.2017).

Национален център за изучаване на общественото мнение (НЦИОМ) (2003), Общественото мнение за домашното насилие, официално проучване на НЦИОМ, базирано на интервюта и финансирано от Народното събрание в периода 21-31 март 2003 г.

Проблемни области във взаимодействието между институции и доставчици на социални услуги в процеса на работа по случаи на домашно насилие, с.10, Обобщен доклад, 2012г., Асоциация Анимус.

Проект „Национално изследване на домашното насилие и насилието основано на полов признак и изработване на модел за подкрепа на жертвите на насилие (МПЖ)“, Програма BG12: Домашно и основано на пола насилие, Мярка 3: Изследвания и събиране на данни на Норвежкия финансов механизъм, в отговор на техните цели: изследвания и събиране на данни за разпространението и мерки за предотвратяване и борба с ДННОПП.

Проект “Подобряване на националната правна рамка в съответствие със стандартите на Съвета на Европа и укрепване на капацитета на компетентните институции, занимаващи се със случаи на домашно насилие и насилие, основано на полов признак.”, <http://nfm.bg12.mjs.bg/wordpress/bg/%d0%bf%d1%80%d0%be%d0%b5%d0%ba%d1%82/>, (посетена на 09.10.2017)

Речник на чуждите думи в българския език, С., Наука и изкуство, 1970, с.365

Решение по Конституционно дело 3/2018 на Конституционен съд на Република България, 27.07.2018г., <http://www.constcourt.bg/bg/Cases/Details/541>, (посетена на 27.07.2018)

Русева, Д., Анализ на системата за закрила и интервенция при случаи на насилие над деца, 2010-2011 година, ИСДП, <https://sapibg.org/bg/book/analiz-na-sistemata-za-zakrila-i-intervenciya-pri-sluhaite-na-nasilie-nad-deca>, (посетена на 17.04.2015)

Справочник със съвети за пострадали лица за получаване на бърза и ефективна защита в случаи а домашно насилие, МВР, 2007-2008, <https://eige.europa.eu/>, (посетена на 03.09.2018)

СНЦ „Център на НПО в Разград“ променя името на СНЦ „Център за съзидателно правосъдие“, Решение 18.10.2018г. на Агенция по вписванията, Министерство на правосъдието.

Стенограма от пленарно заседание, 39 Народно събрание, София, 30.06.2004 г. <<http://www.parliament.bg/bg/plenaryst/ns/1/ID/2081+&cd=16&hl=bg&ct=clnk&gl=bg&client=firefox-b>>, (посетена на 30.09.2017г.).

Указание за организация на работата на Прокуратурата на Република България по преписки и досъдебни производства, образувани по съобщения за домашно насилие, за закана за убийство и за нарушена заповед за домашно насилие, Заповед РД 02-09/30.04.2018г., https://www.prb.bg/media/cms_page_media/6242/%D0%A0%D0%94-02-09%20%D0%BE%D1%82%2030.04.2018.pdf, (посетена на 30.04.2018).

Център за изследване на демокрацията, Подкрепа на уязвимите групи пред държавата: ролята на гражданските организации, София, 2015 г.; по данни от www.alliancedv.org, (посетена на 09.02.2016)

Шулман, Л., Изкуството да се помага на индивиди, семейства и групи, Фондация „Невронауки и поведение“, С., 1994.

НАУЧНО-ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ

1. Направено е целенасочено системно описание с критичен анализ на документи от нормативна уредба, научни изследвания и добри практики чрез проектни инициативи за прилагане на Закона за защита от домашното насилие в България.
2. Конструиран е вариант на реален модел на Местен механизъм за партньорство при прилагане на ЗЗДН, който се представя за пръв път в структурен и процесуален вид, което позволява прилагането му в социалната практика у нас.
3. Реализирана е продължителна изследователска работа за апробиране на модел за Местен механизъм за партньорство при прилагане на ЗЗДН (област Разград), чиито резултати са доказани чрез системно прилагани диагностични процедури.
4. Описаният местен механизъм за партньорство при прилагане на ЗЗДН ангажира и въвлича структури и заинтересовани страни, които не са в активна роля да прилагат закона, но разширяват обхвата на възможностите за постигане на реални резултати в процеса на превенция на домашното насилие

Библиографията се състои от общо 371 източника, от които 315 източника на български език (от тях 158 онлайн източници), 37 източника са на английски език (от тях 4 онлайн източници), 5 източника са на руски език, 19 бележки. Основната част на текста е съставена от 420 страници, като в този обем не са включени началните страници, съдържание, увод, библиография и приложения. Основното съдържание включва 100 графики и 12 таблици, като в приложенията има съответно 25 графики и 4 таблици.

ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

- Бояджиева, Н., Милков, Г., Наръчник за обучение на специалисти, които работят по случаи на домашно насилие, Център на НПО в Разград, 2013г., ISSN 978-619-90012-2-6.
- Милков, Г., съавтор, Доклад „Иновативни подходи и добри практики по темата за домашното насилие”, Център на НПО в Разград, 2015, ISBN 978-619-90012-6-4.
- Милков, Г., Партньорство между институциите в работата по приложение на местен механизъм за превенция на домашното насилие, Есенни докторантски четения 2016, ФНПП, 18-19.11.2016г. София, ISSN 2534-9252, с.99-115.
- Милков, Г., Партньорство между институциите при социална защита от домашно насилие, Подзаглавие (Създаване на местен механизъм за приложение на закона за защита от домашното насилие), сп. Педагогика, кн.7/2017г., с.918-927.
- Милков, Г., Проучване на взаимодействието на институциите по приложение на закона за защита от домашното насилие, Сборник доклади от Националната научна конференция "10 години България в Европейския съюз - въздействие върху развитието на публичните политики и законодателството", организирана от Департамент „Право“ НБУ на 10.11.2017 г., София. с.490-504.
- Бояджиева, Н., Димитров, Г., Оценяване на приложението на местен механизъм за защита от домашно насилие, Годишник на СУ “Климент Охридски”, гр.София, том 111, 2018, (под печат).
- Милков, Г., Фокус-групата като метод при оценяване на приложение на закона за защита от домашно насилие, сп. Професионално образование, кн.4/2019, (под печат).
- Милков, Г., Експертна оценка за прилагане на Закона за защита от домашното насилие, Сборник доклади от Втора докторантска конференция, проведена от СУ “Климент Охридски” – Докторантски център, гр.София, 2019, (под печат).

БЛАГОДАРНОСТИ

Благодарен съм на моя научен ръководител **проф. д-р Нели Бояджиева** за избора на тема на моя дисертационен труд, мъдрите съвети и професионалното приятелство! Благодаря на **проф. Бояджиева**, че събуди моя интерес да изследвам с научни методи домашното насилие и възможността да бъда неин ученик и съавтор.

Благодаря на **проф. д-р Нели Иванова** за настойчивото постоянство да ме окуражи към научна и експериментална работа. Благодарен съм на **проф. Иванова**, че запали у мен желание да систематизирам натрупания социален опит при подкрепа на уязвими групи и взаимодействие с институции.

Благодаря на **Катедра „Социална педагогика и социално дело”, ФНОИ, СУ „Свети Климент Охридски“** и лично на нейния ръководител **проф. д-р Клавдия Сапунджиева** за обективните коментари и добронамерено отношение, както и за възможността да бъда част от академичната атмосферата, благодарение на които развих дисертационния труд в дълбочина.

Издавам благодарност на **професионалистите, които участват в Местния механизъм за партньорство за защита от домашното насилие в област Разград**, с чието активно участие проведох емпиричното изследване.

Благодаря на **Венцеслава Енчева-Муензен** за прецизната работа и сътрудничество при анализ на данните и подготовка на визуалната идентичност.

Благодаря на **моего семейство** за подкрепата и търпението, без чиято помощ и разбиране не бих се справил с нелеката задача по организация на изследването и анализа на резултатите.